

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Katedra ruských a východoevropských studií

Bakalářská práce

2020

Pavλίna Říhová

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Katedra ruských a východoevropských studií

Rusko-japonský spor o Kurily

Bakalářská práce

Autor práce: Pavlína Říhová

Studijní program: Mezinárodní teritoriální studia

Vedoucí práce: Mgr. Karel Svoboda, Ph.D.

Rok obhajoby: 2020

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 21. 7. 2020

Pavλίna Říhová

Bibliografický záznam

ŘÍHOVÁ, Pavlína. *Rusko-japonský spor o Kurily*. Praha, 2020. 31 s. Bakalářská práce (Bc). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií. Katedra ruských a východoevropských studií. Vedoucí bakalářské práce Mgr. Karel Svoboda, Ph.D.

Rozsah práce: 71 198 znaků

Anotace

Bakalářská práce se zabývá územním sporem mezi Sovětským svazem (později Ruskou federací) a Japonskem o čtyři nejjižnější ostrovy Kurilského souostroví Šikotan, Kunaširi, Etorofu a Habomajské ostrovy, které Japonci označují jako „Severní teritoria“. Od konce druhé světové války tyto ostrovy de facto patří Ruské federaci. Spor se doposud nepodařilo vyřešit žádnou mírovou smlouvou, i když se jím mnohé smlouvy v historii zabývaly. První smlouvou, která vytyčila hranice mezi carským Ruskem a Japonskem byla Šimodská dohoda z roku 1855. Dalším zásadním textem byla Jaltská dohoda uzavřena ke konci druhé světové války mezi Ruskem, Spojenými státy a Velkou Británií. Tuto dohodu však Japonsko nepodepsalo, není pro něj tudíž legitimní. Japonci se během vyjednávání o mírové smlouvě odvolávají na Postupimskou deklaraci taktéž z roku 1945 a Sanfranciskou mírovou smlouvu z roku 1951, kterou naopak odmítl podepsat Sovětský svaz.

Ruská pozice se v průběhu let proměnila z ochoty přenechat Japonsku dva sporné ostrovy do stavu, kdy se ruské vedení nechce vzdát žádného území. Japonsko po celou dobu existence sporu požaduje od Ruska všechny čtyři sporné ostrovy. Stejně se k problému obě země staví i v současnosti.

V práci je kromě představení vývoje územního sporu kladen důraz na aspekty, které brání oběma stranám konflikt vyřešit. Pozornost je věnována strategicko-vojenskému aspektu, ekonomickým důvodům, mocenským důvodům, problémům již uzavřených dohod a veřejnému mínění.

Klíčová slova

Japonsko, Rusko, spor, konflikt, neslučitelnost, politika, Kurily, vyjednávání, území

Annotation

The text focuses on territorial dispute between Russia and Japan on the islands of Shikotan, Kunashir, Etorofu and Habomai islands, which the Japanese call their „Northern Territories“. Since the World War II, the islands de facto belong to the Soviet Union, later Russian Federation. So far, no peace treaty has resolved this dispute, even though some treaties in history tried to deal with it. The first treaty that drew the border between Tsarist

Russia and Japan was the Shimod Agreement of 1855. Another key text was the Yalta Agreement concluded at the end of the World War II between Russia, the United States and Great Britain. However, Japan has not signed the agreement and therefore it is not legitimate for the Japanese. During the negotiations of the peace treaty, the Japanese refer to the Potsdam Declaration of 1945 and the San Francisco Peace Treaty of 1951, which the Soviet Union refused to sign.

Over the years, Russia's position has changed from a willingness to transfer to Japan two of the disputed islands to a state where the Russians do not want to give up any territory. Throughout the dispute, Japan has demanded all four disputed islands from Russia. The position of both countries has not changed to the present.

In addition to presenting the development of the territorial dispute, the thesis emphasizes the aspects that impede both countries from resolving the conflict. Attention is paid to the strategic-military aspect, economic reasons, power reasons, problems of already concluded agreements and public opinion.

Keywords

Japan, Russia, dispute, conflict, politics, Kuril islands, negotiations, incompatibility, area

Title

The Dispute Over the Kurile Islands between Russia and Japan

Obsah

Úvod	1
1 Definice sporu	3
2 Charakteristika území	3
3 Vývoj územního sporu	5
3.1 Vývoj územní otázky v 19. století	5
3.2 Druhá světová válka.....	5
3.3 Sanfranciská mírová smlouva.....	7
3.4 Chruščovova vláda: Společné prohlášení 1956 a Memorandum z roku 1960	9
3.5 Návštěva premiéra Tanaky v Moskvě.....	11
3.6 Politické napětí ve druhé polovině 70. let	12
3.7 80. léta: nástup Gorbačova a rozpad Sovětského svazu.....	13
3.8 Jelcinovo Rusko.....	15
3.9 Vývoj územního sporu od nástupu Putina k moci.....	19
4 Aspekty bránící vyřešení sporu	22
4.1 Strategické důvody	22
4.2 Ekonomické aspekty	23
4.3 Nejednoznačnost uzavřených dohod	25
4.4 Mocenské důvody.....	26
4.5 Obyvatelstvo ostrovů a veřejné mínění.....	27
Závěr	29
Summary	30
Použitá literatura	32
Seznam příloh	35

Úvod

Územní spor mezi Ruskem a Japonskem se v současné chvíli táhne již přes 70 let – Kurilské ostrovy byly obsazeny Rudou armádou během sovětsko-japonské války v srpnu roku 1945 a v lednu roku 1946 Sovětský svaz tyto ostrovy obsadil s odvoláním na Jaltskou dohodu a Postupimskou deklaraci.¹ Od té doby se obě strany sporu prou o nárok na toto území, přičemž oba státy argumentují odlišnými dohodami a problematiku interpretují jiným způsobem. Spor o Kurilské ostrovy je největší překážkou v úplném vyrovnání poválečných vztahů mezi oběma státy a má negativní dopad na rozvoj vzájemných ekonomických i politických vztahů.

Řešení teritoriálního sporu by mělo být v zájmu obou stran například i z důvodu větší stability v regionu a přineslo by oběma státům významného spojence. Územní spor se doposud nepodařilo vyřešit žádnou mírovou smlouvou, i když se jím některé smlouvy v historii zabývaly. V současné době se vedou spory o jižní část Kuril, konkrétně o ostrovy Kunašir, Etorofu, Šikotan a Habomajské ostrovy, které Japonci označují jako „Severní teritoria“, naopak Rusové pokládají sporné ostrovy za součást Kuril, které jsou pod jejich správou.

Hlavním cílem mé práce je identifikovat důvody, které brání oběma státům uzavřít mírovou smlouvu. Důvody neústupnosti obou států je možné vyvodit pomocí analýzy dosavadního vývoje sporu a geopolitické důležitosti sporných ostrovů. Pro účely práce bude stanovena následující hypotéza, kterou se následně podaří buď potvrdit či vyvrátit:

„Územní spor se doposud nepodařilo vyřešit kvůli strategicko-vojenskému významu ostrovů a nejednoznačnosti již uzavřených dohod.“

Při psaní práce bylo čerpáno z odborných knih, které se věnují japonské či ruské zahraniční politice. Autory použitých knih jsou japonští, ruští i američtí odborníci na tuto problematiku. Jedním z nich je Kazuhiko Togo, který působil přes třicet let na japonském ministerstvu zahraničí a ve své knize popisuje mimo obecných faktů i své zkušenosti s nejvyššími představiteli obou států a vlastní pocity z jednotlivých jednání. Kromě knih

¹ E.K. Zerizer, “The Problem Of Territorial Belonging Of The Kuril Islands: The Origins Of The Russo-Japanese Conflict And The Possible Solutions”, online, in *Center For Strategic Assessment And Forecasts*, <http://csef.ru/en/oborona-i-bezopasnost/340/problema-territorialnoj-prinadlezhnosti-kurilskih-ostrovov-istoki-russko-yaponskogo-konflikta-i-vozmozhnye-varianty-resheniya-8701>.

jsem využila internetové články od ruských, japonských i jiných autorů a vydavatelů, které byly přeloženy do anglického jazyka. Literatura, ze které bylo čerpáno, se věnuje spíše vývoji územního sporu a historickému kontextu, nežli důvodům, proč se spor nepodařilo dosud vyřešit. Proto musely být využity i odborné články, zaměřující se právě na tyto aspekty. Jelikož je spor stále aktuální, bylo nutné využít i články a reportáže z různých světových médií. Informace v amerických či britských mainstreamových médiích se však příliš nelišily od těch publikovaných v ruském tisku.

Ve své práci se nejprve zaměřím na definici sporu, v další kapitole na geografii sporného území a obyvatelstvo ostrovů. Následně je představen vývoj územního sporu, který je důležitý pro pochopení současné situace a důvodů, proč se spor stále nepodařilo vyřešit. Následně se věnuji aspektům, které brání oběma státům uzavřít mírovou smlouvu. Jako první jsou popsány strategické aspekty, dále ekonomické důvody, poté se zaměřuji na problém již uzavřených dohod, následně na aspekty mocenské, a nakonec se zabývám veřejným míněním.

V textu používám japonské názvy ostrovů spadajících do Kurilského řetězce, s výjimkou Habomajských ostrovů, které píšu česky či zkráceně pouze jako Habomaje. Jména sovětských/ruských a japonských představitelů pak zmiňuji v jejich českém přepisu.

1 Definice sporu

Územní spor mezi Ruskem a Japonskem spočívá ve skutečnosti, že si oba státy sporná území nárokují a každý z nich má pro svůj nárok na sporné ostrovy odlišné důvody, které dokládá na různých historických dokumentech, jež se v mnoha případech ve svém obsahu neshodují.

Územní spor mezi Sovětským svazem/Ruskem a Japonskem se týká ostrovů Etorofu, Kunaširi, Šikotan a Habomajských ostrovů, které Japonsko označuje jako svá „Severní teritoria“. Ostrovy se nachází severo-východně od japonského ostrova Hokkaido a od září roku 1945 až do současnosti jsou de facto pod kontrolou Ruské federace.²

Přestože jsou výše zmíněné ostrovy často uváděny jako součást Kurilských ostrovů, otázka, zdali jsou integrální součástí Kuril, které se linou od ostrova Hokkaido až po Kamčatku, je jedním z hlavních předmětů sporu. Japonská strana tvrdí, že nejjihnější Šikotan a Habomajské ostrovy patří k japonskému nejsevernějšímu ostrovu Hokkaido a ostrovy Etorofu a Kunašir pak nazývají tzv. Jižními Kurily, aby je odlišilo od „Kuril“, kterých se vzdalo v Sanfranciské mírové smlouvě z roku 1951, jež byla mírovou smlouvou mezi Japonskem a Spojenci s cílem ukončit druhou světovou válku mezi těmito stranami. Na druhou stranu Rusko pokládá všechny čtyři ostrovy za součást Kurilských ostrovů, které pod Rusko spadají.³

2 Charakteristika území

Kurilské ostrovy jsou řetězem 56 ostrovů, které sahají od nejjihnějšího výběžku ruského poloostrova Kamčatka po nejsevernější japonský ostrov Hokkaido. Souostroví odděluje Ochotské moře od severního Tichého oceánu.⁴ Celková plocha jižních Kurilských ostrovů je více než 8,6 tisíc km², což je více než polovina plochy zbytku Kuril. Taková plocha odpovídá oblasti Kypru, Libanonu či Jamajky.⁵

Na ostrovech panuje obecně kruté klima s velmi dlouhou, studenou a bouřlivou zimou

² Alexander Bukh, *Japan's National Identity And Foreign Policy: Russia As Japan's 'Other' / By Alexander Bukh*, Routledge, 2010, s. 49.

³ Ibid.

⁴ “Why The Kuril Islands Are So Important”, online, in *The Week*, <https://www.theweek.co.uk/99131/why-the-kuril-islands-are-so-important>.

⁵ Boris Tkachenko, “The Value Of The Economic Potential Of The South Kurile Sub-Region For The National Security Of Russia”, *Asia-Pacific Journal Of Marine Science And Education* 4, no. 2 (2014).

a krátké, mlhavé léto. Život na ostrovech vzhledem k jejich přírodním podmínkám není jednoduchý, ostrov Etorofu je v zimě téměř nedosažitelný. Na ostrov se dá dostat ze Sachalinu přívozem, který převáží jednou za dva týdny a cesta trvá zhruba 20 hodin. Stejně tak lety na ostrov jsou nepravidelné a často mývají značné zpoždění vzhledem k počasí na ostrovech, chybí zde silnice a benzinové stanice. Sporné ostrovy mají nicméně velkou strategickou a ekonomickou hodnotu. Nachází se zde unikátní rezervy rhenia ve vulkánu Kudryavy, ložiska pyritu, síry a různých polymetalických rud.⁶ (viz kapitola 4.2)

V současné době na Kurilských ostrovech žije zhruba 30 000 lidí.⁷ Zhruba 60% obyvatelstva ostrovů tvoří Ukrajinci, kteří sem byli přemístěni po roce 1945.⁸ Dalšími národnostmi žijícími na ostrovech jsou Rusové, Japonci, Bělorusové, Tataři, Korejci, Ainuové a další. Asi polovina populace žije, podle regionální správy, pod hranicí chudoby. Místní obyvatelé musí často docházet do dvou prací, jelikož obecně mají lidé na ostrově malý příjem.⁹ Většina lidí na ostrově se živí rybařením či produkcí rybích jiker, v zimě je tudíž navíc spousta z nich bez práce.¹⁰

Původní obyvatelstvo Kurilských ostrovů – Ainové – tvoří oficiálně 25 000 obyvatel, ale neoficiálně je jejich počet odhadován až na 200 000. Jejich počet je těžké odhadnout z důvodu, že velké množství těchto lidí bylo v průběhu let úplně asimilováno s japonským obyvatelstvem. V současné době žijí na severu ostrova Hokkaido a dále na sporných ostrovech na jihu Kuril. Ainové žijí v uzavřené společnosti a minimálně se zapojují do politického života.¹¹

⁶ Korzhov, Nikolay. The Kurils: A difficult life on the disputed islands. *Aljazeera* [online]. [cit. 2019-05-02]. Dostupné z: <https://www.aljazeera.com/indepth/features/2016/12/kurils-difficult-life-disputed-islands-161215105806870.html>.

⁷ Ibid.

⁸ “Japanese Expert: Ukrainians Represent Majority Of Population On The Kuril Islands”, online, in *UAWire*, <https://www.uawire.org/expert-ukrainians-constitute-population-majority-of-kuril-islands>.

⁹ “Kuril Islands”, online, in *New World Encyclopedia*, https://www.newworldencyclopedia.org/entry/Kuril_Islands.

¹⁰ Korzhov, Nikolay. The Kurils: A difficult life on the disputed islands. *Aljazeera* [online]. [cit. 2019-05-02]. Dostupné z: <https://www.aljazeera.com/indepth/features/2016/12/kurils-difficult-life-disputed-islands-161215105806870.html>.

¹¹ McCarthy, Terry. “Ainu People Lay Ancient Claim To Kurile Islands: The Hunters And Fishers Who Lost Their Land To The Russians And Japanese Are Gaining The Confidence To Demand Their Rights, Reports Terry Mccarthy”. Online. In *Independent*. <https://www.independent.co.uk/news/world/ainu-people-lay-ancient-claim-to-kurile-islands-the-hunters-and-fishers-who-lost-their-land-to-the-1552879.html>.

3 Vývoj územního sporu

3.1 Vývoj územní otázky v 19. století

Ještě na počátku 19. století Kurilským ostrovům ani ostrovu Hokkaido nevěnoval nikdo příliš pozornosti. Ostrov Hokkaido byl Japonci obydlen převážně na jihu a na Kurilách žili Ainové.¹²

V průběhu 19. století se vymezením rusko-japonských hranic a tedy i rozdělením Kurilských ostrovů a sousedního Sachalinu zabývaly dvě bilaterální dohody. První, Šinodská dohoda, byla podepsána roku 1855 a rozdělovala území Sachalinu a Kurilského souostroví, přičemž Sovětský svaz získal teritorium severně od Etorofu a Japonsko nabylo čtyř jižních ostrovů Kurilského řetězce. Druhá dohoda byla podepsána v Saint Petěrburgu o 20 let později. Tato dohoda přiřadila celý Sachalin k Sovětskému svazu a celé Kurily k Japonsku (viz příloha č.1).

K dalšímu pozměnění rusko-japonských hranic došlo po rusko-japonské válce, která se odehrála v letech 1904-1905. Portsmouthská dohoda byla uzavřena roku 1905 jako výsledek rusko-japonské války a opět rozdělila ostrov Sachalin, jehož jižní část připadla Japonsku.¹³

3.2 Druhá světová válka

Sovětští vůdci vážněji přemýšleli o nabytí japonských ostrovů kolem roku 1940, kdy sovětská a japonská vláda vyjednávaly uzavření bilaterálního Paktu o neutralitě. Nejviditelnější počátky poválečného sporu však sahají do února 1945, kdy se uskutečnil summit v Jaltě. Během tohoto setkání velké trojky bylo odsouhlaseno, že Sovětský svaz bude mít nárok na Jižní Sachalin a Kurily výměnou za účast Rudé armády ve válce s Japonskem. Během vyjednávání však nebyla specifikována hranice Kurilských ostrovů.¹⁴

Jaltská dohoda byla uzavřena v době, kdy se Německo blížilo ke konečné kapitulaci a hlavním cílem dohody bylo rychle a účinně porazit Japonsko, které o tomto vývoji

¹² Reischauer, Edwin, and Albert Craig. *Dějiny Japonska*, Praha: Lidové noviny, 2000, s. 151.

¹³ Robert H. Donaldson and Joseph L. Noguee, *The Foreign Policy Of Russia: Changing Systems, Enduring Interests*, 4th ed, (Armonk, N.Y.: M.E. Sharpe, 2009), s. 285.

¹⁴ Alexander Bukh, *Japan's National Identity And Foreign Policy: Russia As Japan's 'Other' / By Alexander Bukh*, Routledge, 2010.

samozřejmě nevědělo. Japonsko bylo v poslední fázi války a blízko ke své kapitulaci, proto pro něj bylo šokem, když mu 8. srpna Sovětský svaz vyhlásil válku.

Japonsko tento čin považovalo za závažné porušení Paktu neutrality, který spolu obě země podepsaly dne 13. dubna 1941. Sovětský útok porušil svou povinnost udržovat neutralitu v době, kdy Japonsko bylo ve válce s jakoukoli třetí zemí. Sovětský svaz sice oficiálně informoval Japonsko 5. dubna 1945 o tom, že nemá v úmyslu prodloužit pakt po jeho skončení v dubnu 1946, avšak do té doby byl legálně v platnosti. Šok byl o to větší, protože právě v této době japonská vláda plánovala uzavření míru prostřednictvím Sovětského svazu.

Ze sovětského hlediska byl útok odrazem reality války a legitimní, protože byl založen na dohodě z Jalty. Z japonského hlediska však uzavření nové dohody, která byla v rozporu s dříve existující dohodou, bylo porušením mezinárodního práva.

Pro Japonsko se Jaltská dohoda nemohla stát základem jejího územního vymezení, protože Japonsko nebylo při podpisu ani signatářem, ani nevědělo o jeho existenci. Nejvýznamnějším dokumentem byla pro Japonsko Postupimská deklarace. Ta předepisovala, že budou dodržovány podmínky stanovené v Káhirske deklaraci a japonská svrchovanost bude omezena kromě čtyř hlavních japonských ostrovů také na menší ostrovy, které budou ještě určeny.¹⁵ Káhirske deklarace byla uzavřena v listopadu 1943 mezi americkým prezidentem Franklinem D. Rooseveltem, britským premiérem Winstonem Churchillem a čínským vrchním velitelem Čankajškem. Stanovila, že by Japonsko mělo být potrestáno a vyloučeno z násilně zabraných území během druhé světové války. Japonsku tak měly být odejmuty všechny ostrovy v Tichém oceánu, které získalo od roku 1914, dále Taiwan, Mandžusko, Peskadorské ostrovy a Korea.¹⁶ Z Postupimské deklarace tedy vyplývá, že by Japonsko mělo být v zásadě zredukováno na svoji velikost v době začátku reformů Meiji. Avšak nijak neřešila, jestli by měly být Kurilské ostrovy, které Japonsko získalo výměnou za Sachalin, považovány za území, které Japonsko násilně zabralo a mělo by z nich tedy být vyhoštěno.

Zatímco Japonsko se vzpamatovávalo z kapitulace a ztratit jižního Sachalinu a

¹⁵ Kazuhiko Togo, *Japan's Foreign Policy, 1945-2003: The Quest For A Proactive Policy* / By Kazuhiko Togo, 2010, s. 228-229.

¹⁶ "The Cairo Declaration," November 26, 1943, History and Public Policy Program Digital Archive, Foreign Relations of the United States, Diplomatic Papers, The Conferences at Cairo and Tehran, 1943 (Washington, DC: United States Government Writing Office, 1961), 448-449.
<https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/122101>

Kurilských ostrovů, Sovětský svaz zahrnul čtyři sporné ostrovy mezi svá území. Ostrovy Etorofu, Kunaširi, Šikotan a Habomaje nebyly nikdy zpochybněny ani carským Ruskem nebo Sovětským svazem, protože hranice mezi oběma zeměmi byla poprvé vymezena v roce 1855. Přesto Sovětský svaz oficiálně prohlásil tyto ostrovy za součást svého území podle interních právních předpisů v únoru 1946.

Postupně byly vypuštěny informace o tom, že Sovětský svaz zajal během války přibližně 600 000 japonských vojáků, kteří byli umístěni v oblasti sovětské okupace, a přepravil je do koncentračních táborů. Zhruba 60-70 000 osob zemřelo a poslední zadržený byl vrácen do své vlasti o 10 let později, po uzavření Společného prohlášení v roce 1956.¹⁷ Japonsko-ruské nepřátelství z průběhu války a vypuštění těchto informací ovlivnilo poválečné japonsko-ruské vztahy a neochotu obou států činit ústupky během jednání o územním sporu.¹⁸

Pouhé tři dny po kapitulaci Japonska obsadil Sovětský svaz ostrovy Kunaširi, Šikotan, Habomajské ostrovy a Etorofu a v únoru roku 1946 bylo území Sachalinu a Kuril vyhlášeno za majetek Sovětského svazu. Ihned započala rusifikace obyvatelstva a během let 1946-1948 byla část Japonců a Ainů žijících na ostrovech odsunuta na japonský nejsevernější ostrov Hokkaido.¹⁹

3.3 Sanfranciská mírová smlouva

Studená válka, která rozdělila svět krátce po druhé světové válce, byla dalším rozhodujícím faktorem, který určoval Rusko-japonské poválečné vztahy. V rámci spojenecké okupace se Japonsko zavázalo připojit se k demokratickým zemím a soustředit svou energii na mírový ekonomický rozvoj a zároveň rozvíjet pevné bezpečnostní vazby s USA a minimální síly pro sebeobranu. Pokud jde o Sovětský svaz, znamenalo rozhodnutí Japonska přidat se na stranu USA a jiným demokraciím zahrnutí Japonska do tábora „protivníků“.²⁰

Roku 1951 se v San Francisku uskutečnila mírová konference jež měla za úkol

¹⁷ Kazuhiko Togo, *Japan's Foreign Policy, 1945-2003: The Quest For A Proactive Policy* / By Kazuhiko Togo, 2010, s. 229-231.

¹⁸ Ibid.

¹⁹ Jan Štěpán, „Realistická Alternativa? Spor O Kurily“, *Mezinárodní Vztahy* 36, no. 4 (2001): 39-55.

²⁰ Kazuhiko Togo, *Japan's Foreign Policy, 1945-2003: The Quest For A Proactive Policy* / By Kazuhiko Togo, 2010, s. 231-232

odsouhlasit mírovou dohodu mezi Japonskem a státy, se kterými bojovalo během druhé světové války. Sanfranciská mírová smlouva ukončila okupaci Japonska a znovunastolila jeho suverenitu. Japonci uznali suverenitu Korey a zřekli se svých práv na Taiwan, Peskadorské ostrovy, Kurily, jižní Sachalin a tichomořské ostrovy, které zabralo během války. Země získala právo na sebeobranu s podmínkou, že Spojené státy ponechají v Japonsku své vlastní ozbrojené síly do té doby, než bude Japonsko schopné své vlastní obrany.²¹

Sovětská delegace, jejíž účast na Sanfranciské mírové konferenci roku 1951 byla pro mnohé překvapením, během jednání odsoudila text připravený k podpisu jako povzbuzující japonský militarismus a navrhla revidovaný text. Když vyšlo najevo, že tento revidovaný návrh nebude ani projednán, sovětská delegace se zdržela podpisu smlouvy.

Zatímco mírová smlouva v San Franciscu byla pro Sovětskou unii nepřijatelným produktem tábora „protivníků“ pod americkým vedením, pro Japonsko to znamenalo přijetí válečné reality. Z pohledu Sovětského svazu se zde Japonsko právně a formálně vzdalo veškerého práva, titulu a nároku na Kurilské ostrovy a Jižní Sachalin.

Japonský premiér Šigeru Jošida (viz příloha č. 2), který se konference účastnil, však při tom upřímně informoval o pohledu japonské vlády na mírovou smlouvu. Dle jeho názoru Kurily a Jižní Sachalin nebyly násilně obsazeny Japonskem. Podotknul také, že v době, kdy se Japonsko otevřelo světu, nebylo jeho vlastnictví ostrovů Etorofu a Kunaširi nikdy zpochybněno carskou vládou a Severní Kurily byly otevřené jak japonským, tak ruským osadníkům. Roku 1875 byla uzavřena dohoda, která určila, že Jižní Sachalin bude součástí carského Ruska a Severní Kurily výměnou za to budou tvořit území japonské. V Portsmouthské smlouvě z roku 1905 bylo dále stanoveno, že Japonsku připadne i Jižní Sachalin. Jak Kurily tak Jižní Sachalin byly zabrány Sovětským svazem v září 1945 jen krátce po kapitulaci Japonska. Stejně tak i Habomajské ostrovy a Šikotan, které jsou dle Jošidy integrální součástí japonského ostrova Hokkaidó, jsou okupovány Sovětským svazem a to pouze proto, že na nich byli umístěné japonské jednotky v době, kdy končila válka.

Mírová smlouva ze San Francisca nestanovila územní definici Kurilských ostrovů, kterých se Japonsko vzdalo, a postrádala tedy určitou přesnost, pokud jde o přesné vymezení oblasti, kterou se Japonci vzdali.

²¹ “San Francisco Conference”, online, in *Oxford Reference*, <https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/oi/authority.20110803100440594>.

V říjnu 1951 Kumao Nišimura, generální ředitel Treaties Bureau, při parlamentním slyšení prohlásil, že „oblast působnosti Kurilských ostrovů, jak je stanovena ve smlouvě, se vztahuje na Severní a Jižní Kurily“. Nišimura ve svém prohlášení dále dodal, že japonská vláda bude zastávat prohlášení premiéra Jošidy v San Franciscu.

Vzhledem k tomu, že Sovětský svaz Sanfranciskou mírovou smlouvu nepodepsal a že ani tato smlouva, stejně jako Jaltská dohoda, nespécifikovala rozsah území Kurilských ostrovů, zůstala otázka obnovení míru a vyřešení teritoriálního problému otevřena dalším jednáním.²² Počínaje 50. lety 20. století se územní spor stal hlavním problémem v japonsko-ruských vztazích.²³

3.4 Chruščovova vláda: Společné prohlášení 1956 a Memorandum z roku 1960

Přes obtížnou situaci, která obě země obklopovala, se v polovině padesátých let objevilo několik příznivých podmínek pro zlepšení japonsko-sovětských vztahů.

Stalin zemřel v roce 1953 a Nikita Chruščov převzal vedení země. Chruščov zahájil novou politiku posilování socialismu uvnitř země a navazování mírového soužití ve vnějších vztazích. Začala nová politika destalinizace a politika tání, jejímž cílem se stalo i Japonsko.

V Japonsku vystřídal Ičiró Hatojama premiéra Jošidu na konci roku 1954 a Mamoru Šigemicu byl vybrán jako jeho ministr zahraničí. Přestože se Šigemicu snažil o revizi Smlouvy o bezpečnosti se Spojenými státy, hlavním zájmem kabinetu Hatojamy v zahraniční politice se stala normalizace vztahů se Sovětským svazem. Na začátku roku 1955 se tedy zdálo, že dozrávají podmínky pro vyjednávání o obnovení diplomatických vztahů mezi oběma státy.

Kromě teritoriálního problému muselo Japonsko naléhavě vyřešit tři další konkrétní problémy, jimiž byl okamžitý návrat zbývajících japonských zajatců ze sovětských táborů, zřízení předpisů pro rybolov a sovětský souhlas s přistoupením Japonska k OSN.

Jednání byla zahájena v Londýně v červnu 1955 mezi japonským zplnomocněncem

²² Kazuhiko Togo, *Japan's Foreign Policy, 1945-2003: The Quest For A Proactive Policy* / By Kazuhiko Togo, 2010, s. 231-232.

²³ Richard deVillafranca, "Japan And The Northern Territories Dispute: Past, Present, Future", online, *Asian Survey* 33, no. 6: 611.

Matsumotem a sovětským velvyslancem Jakovem Malikem. Tři výše uvedené problémy nepředstavovaly zásadní překážky. Nejobtížnějším bodem se ale brzy ukázal teritoriální problém. Japonská vláda při těchto jednáních udržovala perspektivu vyjádřenou premiérem Jošidou v San Franciscu.

Počáteční sovětský postoj byl nekompromisní. Jižní Sachalin a Kurilské ostrovy, včetně Habomaje a Šikotanu, byly ruským územím. Začátkem srpna však Malik obrátil svůj postoj a navrhl urovnat územní problém navrácením ostrovu Šikotan a Habomajských ostrovů. Japonsku však navrácení dvou ostrovů nestačilo a znovu požadovalo všechny čtyři sporné ostrovy a svolání konference, jež by určila další osud Jižního Sachalinu a Kuril.

Jednání se tak dostala do slepé uličky. Od ledna do března 1956 se konalo druhé kolo londýnských jednání, ale ani to nepřineslo žádné výsledky.

V květnu navštívil Moskvu japonský ministr pro zemědělství Ičito Kono a podepsal zde dohodu o otázce rybolovu, její vstup v platnost však závisel na závěrech mírové smlouvy.

První kolo moskevských jednání, při nichž ministr zahraničních věcí Šigemicu zastupoval Japonsko, začalo koncem července. Sovětský svaz pevně tvrdil, že dva menší ostrovy mohou být Japonsku navráceny, ale to by byla jejich konečná pozice.

K překvapení mnoha v Moskvě i v Tokiu se Šigemicu přiklonil k dohodě o urovnání územního problému navrácením dvou menších ostrovů. Tomu, aby se tak mohlo stát, však na poslední chvíli zabránily instrukce z Tokia.

Premiér Hatojama se rozhodl navštívit Moskvu osobně. V té době obě strany tušily, že v územní otázce nebude možné dosáhnout dohody. Proto se před Hatojamovou návštěvou obě strany dohodly na výměně nót mezi Matsumotem a Gromykem. Tato nota z 29. září byla japonským ujištěním, že jednání o uzavření mírové smlouvy bude pokračovat i po normalizaci vzájemných vztahů. Předseda vlády Hatojama přijel do Moskvy a 19. října bylo podepsáno Společné prohlášení, jehož devátý odstavec se zabýval otázkou mírové smlouvy. V tomto odstavci je psáno, že se obě země dohodly, že po obnovení normálních diplomatických vztahů budou státy pokračovat v jednáních o uzavření mírové smlouvy a že Sovětský svaz souhlasí s předáním ostrovu Šikotan a Habomajských ostrovů Japonsku poté, co dojde k uzavření mírové smlouvy.²⁴ Předpokládaná mírová smlouva však dosud nebyla

²⁴ Kazuhiko Togo, *Japan's Foreign Policy, 1945-2003: The Quest For A Proactive Policy* / By Kazuhiko

uzavřena kvůli japonskému naléhání na navrácení všech čtyř sporných ostrovů a odmítnutí této žádosti Sovětským svazem.²⁵

Ve Společném prohlášení tedy došlo k začlenění dvou odlišných pozic – Sověti uzavřeli problém nabídkou navrácení dvou nejjižnějších ostrovů, Japonsko trvalo na navrácení všech čtyř sporných ostrovů. Kromě územního problému však byly všechny další problémy vyřešeny - byl ukončen válečný stav a obnoveny diplomatické vztahy, Sověti souhlasili, že po vstupu Společného prohlášení v platnost osvobodí všechny zajatce, byla dohodnuta smlouva o rybolovu, Sověti souhlasili s podporou japonského členství v OSN a vzdali se všech nároků na odškodnění.²⁶ Deklaraci ratifikovaly parlamenty obou zemí 8. prosince 1956.

Po Společném prohlášení z roku 1956 se vzájemné vztahy mezi Japonskem a Sovětským svazem na chvíli oteplily, brzy však došlo k další ráně v podobě Gromykova memoranda z roku 1960, dle kterého bylo možné převést ostrov Šikotan a Habomaje až poté, co budou z jejich území staženy všechny zahraniční jednotky. Sovětský svaz tím rázně zareagoval na uzavření nové japonsko-americké bezpečnostní smlouvy.²⁷

3.5 Návštěva premiéra Tanaky v Moskvě

Začátkem 70. let se vzájemné vztahy opět začaly oteplovat a politika détente byla pravděpodobně hlavním prvkem, který tuto změnu ovlivnil. Ve Spojených státech se Richard Nixon stal prezidentem v lednu 1969 a jeho úkolem bylo restrukturalizovat vztahy mezi hlavními mocnostmi - Sovětským svazem a Čínskou Lidovou Republikou - a vytvořit takové vztahy, které by lépe vyhovovaly americké pozici ve světě.

V Sovětském svazu byl od roku 1964 u moci Leonid Iljič Brežněv. Návštěva prezidenta Nixona v Číně v únoru 1972 byla dobře propracovaným gestem, které vyvolalo sovětský strach ze sblížení USA a Číny. Stejný dopad měla návštěva premiéra Kakuei Tanaky v Pekingu v říjnu stejného roku. Premiér Tanaka hrál japonskou verzi détente, tj. využil svou politiku sblížení s Čínou pro zlepšení vztahu se Sovětským svazem. Sovětský

Togo, 2010, s. 233-236.

²⁵ Seokwoo Lee, "Towards A Framework For The Resolution Of The Territorial Dispute Over The Kurile Islands", *Boundary And Territory Briefing* 3, no. 6 (2001).

²⁶ Kazuhiko Togo, *Japan's Foreign Policy, 1945-2003: The Quest For A Proactive Policy / By Kazuhiko Togo*, 2010, s. 233-236.

²⁷ "How The Kuril Islands Dispute Arose, And The Story Behind Russian-Japanese Peace Efforts". Online. In *Tass*. <https://tass.com/world/1041010>.

svaz se svým historickým „strachem z obklíčení“ pomalu upustil od izolacionismu při hrozícím opětovném oteplení vztahů mezi USA, Čínou a Japonskem. Dalším důvodem sblížení Ruska a Japonska na počátku 70. let byla vzrůstající japonská ekonomická a technologická síla v průběhu 60. let. Rostoucí ekonomická spolupráce mezi oběma státy v těchto letech připravila prostor pro další jednání o Kurilách.

V lednu 1972 ministr zahraničí Gromyko navštívil Japonsko po šestiletém intervalu. V říjnu pak navštívil Moskvu ministr zahraničí Ohira. V březnu roku 1973 si Tanaka a Brežněv vyměnili dopisy. To vše připravilo cestu k návštěvě premiéra Tanaky v Moskvě v říjnu 1973. Po napjatých jednáních mezi představiteli z obou zemí o územní otázce bylo klíčovou oblastí řešení nevyřešeného problému zbývajícího z druhé světové války zahrnuto do Společného komuniké přijatého dne 10. října. Na poslední schůzce mezi Tanakou a Brežněvem Tanaka prohlásil, že nevyřešené problémy zahrnují vydání čtyř sporných ostrovů Japonsku a Brežněv s tímto tvrzením souhlasil.

Důležitou roli v ochotě Ruska jednat o územním sporu hrála ekonomická situace Japonska. Po roce 1973, kdy Japonsko zasáhla ropná krize a Sovětský svaz naopak v této době zaznamenal výrazné zvýšení obchodní bilance, ztratilo Japonsko v očích Sovětů své relativní ekonomické kouzlo a společně s tím se vytratila i sovětská ochota pokračovat v jednání o sporných ostrovech.²⁸

3.6 Politické napětí ve druhé polovině 70. let

Na konci roku 1974 byl předseda vlády Tanaka postižen úplatkářským skandálem a byl nucen rezignovat. V polovině 70. let se změnila mezinárodní situace a vzniklo velmi odlišné mezinárodní klima plné napětí a obav.

V únoru 1977 přijal Sovětský svaz novou demarkační linii, která zřídila 200 mil námořní rybolovné zóny. Část nové zóny byla vymezena ve vodách obklopujících čtyři sporné ostrovy. Japonsko v této oblasti nemohlo dovolit svým plavidlům pokračovat v rybolovu, protože by to znamenalo uznání sovětské jurisdikce nad těmito ostrovy. Trvalo celý půl roku tvrdých vyjednávání, stažení japonských rybářských plavidel z nově zřízené zóny a založení japonské rybolovné oblasti, než bylo dosaženo kompromisní prozatímní

²⁸ Kazuhiko Togo, *Japan's Foreign Policy, 1945-2003: The Quest For A Proactive Policy* / By Kazuhiko Togo, 2010, s. 238-241.

dohody o rybolovu v květnu 1977,²⁹ která regulovala sovětské rybaření v japonských vodách 200 mil od jeho břehu. Tato dohoda byla limitována pouze na problém a vymezení rybolovu, nijak však nenarušovala a neovlivnila postoje obou států k územnímu problému.³⁰

V 70. letech došlo na mezinárodním poli mimo jiné k sino-sovětské konfrontaci, která znamenala militarizaci Kuril včetně sporných ostrovů. V srpnu roku 1978 došlo k eskalaci napětí mezi Sovětským svazem a Japonskem z důvodu podpisu Čínsko-japonské bezpečnostní smlouvy. Kritickým byl především článek 2, který uváděl, že ani jedna z podepsaných stran nebude usilovat o hegemonii v regionu a případně se postaví proti jinému státu, který si bude takto počínat. Sovětský svaz si z tohoto článku správně vyložil, že je namířen proti němu, a zastavil jednání s Japonci o sporných ostrovech.³¹

3.7 80. léta: nástup Gorbačova a rozpad Sovětského svazu

Až do rozpadu Sovětského svazu se vyjednávání mezi oběma státy nikam neposunulo a požadavky obou států se nijak neproměnily. V listopadu 1982 Brežněv zemřel a jeho následovníkem se stal Jurij Andropov. Jeho pokusu o dosažení nové dynamické reformy mu zabránilo jeho zhoršující se zdraví.

Situace se nezlepšila ani na počátku 80. let, kdy v září 1983 Sovětský svaz sestřelil jihokorejské dopravní letadlo létající z New Yorku do Soulu, ve kterém se nacházelo i 28 Japonců, což opět vyvolalo japonské rozhořčení vůči Sovětskému svazu a jednání o územním sporu se tak znovu oddálila. Ústní dohoda o tom, že ostrovy Šikotan, Habomaje, Etorofu a Kunaširi jsou předmětem vyjednávání se vytratila a Sovětský svaz začal veřejně popírat existenci nevyřešeného teritoriálního problému.

Od ledna 1978, kdy ministr zahraničí Sonoda navštívil Moskvu, aby vedl pravidelná jednání ministrů zahraničí se svým protějškem Gromykem, se až do roku 1986 nekonala žádná další setkání mezi představiteli obou států. Po Sonodově návštěvě Moskvy totiž Gromyko už nikdy nenavštívil Japonsko kvůli jeho neochotě čelit japonským nárokům na sporné ostrovy a podpisu Japonsko-čínské smlouvy o přátelství, jak je zmíněno výše.

Gorbačov se dostal k moci v Sovětském svazu poté, co Černěnko zemřel v březnu roku

²⁹ Ibid.

³⁰ Salvatore Testaverde, "Shortfin Squid, *Illex Illecebrosus*, Attacks On Trawl-Captured Fish", *Marine Fisheries Review* 39, no. 12 (1997).

³¹ Jan Štěpán, "Realistická Alternativa? Spor O Kurily", *Mezinárodní Vztahy* 36, no. 4 (2001): 39-55.

1985. Gorbačovova perestrojka úplně změnila Sovětský svaz, včetně jeho zahraniční politiky, která se náhle stala aktivní. V červenci 1985 nahradil Gromyka jako ministra zahraničí Eduard Ševarnadze. Sovětsko-japonská vyjednávání se dala do pohybu a Ševarnadze navštívil Japonsko v lednu 1986 po osmiletém intervalu. Byla to však ledová návštěva. Ševarnadze proti Japonským požadavkům nevyslovil žádné námitky, a to proti těm, které se týkaly územního sporu. Sověti tedy nedaly během své návštěvy najevo své pozice, byli však připraveni vést s Japonci otevřený dialog.

Japonský ministr zahraničí Šintaro Abe v květnu okamžitě navštívil Moskvu a v zásadě zde souhlasil s obnovením návštěv bývalých ostrovanů po hrobech svých předků na čtyřech ostrovech a rovněž uzavřel kulturní dohodu.

Situace se změnila na podzim roku 1986, kdy japonské rozhodnutí připojit se k americkému výzkumnému programu SDI v září vyvolalo negativní reakci ze sovětské strany. V dubnu 1987 se objevil skandál, ve kterém společnosti spojené s Toshiba unikla speciální technologie na zadržování ponorek Sovětského svazu. Japonsko-sovětské vztahy se tak rychle ochladily, což způsobilo zbrzdění vyjednávání ohledně sporných ostrovů.

V roce 1988 začalo napětí ustupovat a v červenci navštívil Moskvu bývalý premiér Nakasone a setkal se s Gorbačovem. Gorbačov věnoval pozornost pouze dvěma otázkám, kterými byly vytvořit vzájemně prospěšný ekonomický vztah a rozvíjet silné politicko-bezpečnostní vztahy s Japonskem, které by posílilo sovětské strategické postavení na Dálném východě. Na druhé straně Japonsko chtělo vyřešit územní problém. Průlom byl možný pouze vytvořením společné vize vzájemné spolupráce zahrnující tyto tři agendy.

V prosinci 1988 Ševarnadze uskutečnil svou druhou návštěvu Japonska. Po vážných rozhovorech se obě strany dohodly na vytvoření nového rámce dialogu sestávajícího ze tří pracovních skupin. První skupina měla projednávat mírovou smlouvu a řešení územního sporu, druhá vzájemné hospodářské a jiné a třetí mezinárodní záležitosti.

Na začátku roku 1989, kdy se Ševarnadze setkal s japonským ministrem zahraničí Sousukem Unem v Paříži během konference o ničení chemických zbraní, se však znovu objevil tradiční nesouhlas ohledně otázky, co přijde jako první - zdali řešení územního sporu a poté vytvoření celkových pozitivních vztahů mezi oběma státy, jak to viděli Japonci, či naopak.

Rozpor v Paříži byl poměrně dobře překonán v květnu, kdy Moskva navrhla nový

koncept rozvoje v rovnováze. Tímto konceptem měla být překonána ona debata o tom, co je na prvním místě, a soustředit se na to, co by každá strana mohla udělat pro zlepšení vztahu. Pracovní skupina mírové smlouvy se shromáždila celkem sedmkrát a všechny historické a právní aspekty problému byly důkladně projednány.

Prezident Gorbačov navštívil Japonsko v dubnu 1991. Japonsko mělo v podstatě dva cíle: zaprvé písemně znovu potvrdit, čeho dosáhl premiér Tanaka v roce 1973 verbálně, tedy že cílem jednání byla otázka čtyř ostrovů a zadruhé nechat Gorbačova stáhnout Gromykovovo Memorandum z roku 1960 a uznat mezinárodní závazek Společného prohlášení z roku 1956.

Gorbačov v zásadě souhlasil s prvním japonským požadavkem, ale s druhým ani po šesti kolech dlouhých a divokých debat s předsedou vlády Kaifuem ne, přičemž dal jasně najevo, že části Společného prohlášení z roku 1956 nemůže být dosaženo v plném rozsahu.

Společné komuniké přijaté dne 18. dubna zahrnovalo důležitost uzavření mírové smlouvy a vyřešení územního sporu. Poprvé se v dohodnutém úředním dokumentu mezi Sovětským svazem a Japonskem objevily názvy Kunašir a Etorofu. Mimo jiné bylo ve Společném komuniké dohodnuto zavedení rámce bezvízového styku mezi Japonskem a spornými ostrovy. V teritoriálním problému byl tedy učiněn důležitý, ne však průlomový krok. Kromě teritoriálního problému začlenilo Společné komuniké pozitivní ustanovení ve všech aspektech bilaterálních vztahů, včetně hospodářských vztahů a japonsko-sovětské spolupráce v klíčových mezinárodních záležitostech. Kromě Společného komuniké bylo podepsáno dalších 15 dokumentů.³²

3.8 Jelcinovo Rusko

V době oficiální státní návštěvy Gorbačova v Tokiu v dubnu 1991 byl již sovětský vůdce politicky příliš slabý na to, aby mohl splnit nějaký ústupek, přestože uznal existenci územního sporu. V této době se Japonci pravděpodobně ještě domnívali, že by se jim mohlo hodit, pokud se v Sovětském svazu dostane k moci Boris Jelcin. Ten navštívil Tokio v lednu 1990, kdy byl ještě pouhým členem sovětského parlamentu, a během této návštěvy navrhl následující pětistupňový proces vyjednávání:

³² Kazuhiko Togo, *Japan's Foreign Policy, 1945-2003: The Quest For A Proactive Policy* / By Kazuhiko Togo, 2010, s. 243-248.

1. Formální uznání existence teritoriálního sporu
2. Demilitarizace čtyř jižních ostrovů Kurilského souostroví
3. Vytvoření volné obchodní zóny s preferenčním zacházením s japonskými investicemi a smlouvou o široké spolupráci
4. Uzavření formální mírové smlouvy
5. Formální územní vyrovnání

Roku 1991 se Japonci obrátili na ruské ministerstvo zahraničí s neúspěšným návrhem, aby se Jelcin vyjádřil, že je připraven postupovat během řešení územní otázky podle Šimodské smlouvy z roku 1855.

Když v lednu 1992 dorazil do Moskvy japonský ministr zahraničí Mičio Watanabe, odletěl Jelcin k Černému moři, aniž by ho přijal. V květnu však Jelcin potvrdil svůj závazek řešit teritoriální problém s tím, že mírová smlouva bude uzavřena již v roce 1993 a uvedl, že všechny ruské vojenské jednotky na sporných ostrovech, s výjimkou pohraničních vojsk, by měly být staženy.

Jelcinova zahraniční politika se stala v Rusku záležitostí ostrého vnitřního sporu, s kritiky rozrušenými nad její přílišnou měkkostí a nepochopitelnou touhou potěšit Západ. Vzhledem k tomu, že Jelcin plánoval letět do Tokia v září, se postoj vlády k teritoriální otázce s Japonskem stal předmětem ostré debaty. Generál Pavel Gračov, nově jmenovaný ministr obrany, prohlásil, že ruské vojenské jednotky nebudou z Jižních Kuril. Toto prohlášení zmatek pouze prohloubilo a na žádost Moskvy bylo odloženo plánované setkání rusko-japonské pracovní skupiny o mírové smlouvě. 28. července ruský parlament uspořádal slyšení o územní otázce.

Na parlamentních slyšeních byla zřejmá citlivá povaha problému. Významný umírněný zástupce Oleg Rumjancev bezvýhradně prohlásil, že pokud by Moskva měla učinit ústupek v územní otázce s Japonskem, Rusko by již nebylo tak důležitým hráčem ve světové politice. Vláda, očividně ostře rozdělená, odmítla vyjádřit své stanovisko před Jelcinovou návštěvou. Generální štáb ruských ozbrojených sil však zaslal do parlamentu memorandum, ve kterém poukazoval na to, že v oblastech úžiny pro průchod do Tichého oceánu z Vladivostoku a Ochotského moře, ležících severně od sporných ostrovů, je umístěna velká část ruské podmořské flotily. Memorandum zdůrazňovalo, že pokud by se sporné ostrovy dostaly do japonských rukou, hrozilo by, že by na ně byla umístěna vojenská zařízení, která

by ohrožovala ruské pobřeží.

Dne 25. srpna oficiální zpráva Nejvyššího sovětského společného výboru pro mezinárodní záležitosti a zahraniční hospodářské vztahy vzkázala Jelcinovi, že za současných podmínek je „uznání jakékoli formy japonské suverenity nad jakoukoli částí ruského území extrémně nebezpečné“. Předseda výboru Jevgenij Ambarcumov prohlásil, že ruský lid by nepřijal myšlenku územních změn a Nejvyšší sovět by žádné takové dohody neratifikoval. Mnozí další ruští politici se také obávali tzv. „dominového efektu“, podle které by se mohly ihned ozvat i jiné státy, jež si nárokují nějakou část ruského území.³³

V září 1992 prezident Jelcin náhle zrušil svou návštěvu v Tokiu, a to jen čtyři dny před jejím plánovaným uskutečněním. V Rusku byla jako hlavní důvod pro zrušení návštěvy rychle uvedena japonská tvrdohlavost a jejich soběstačný přístup k územnímu problému. V Japonsku se široce rozšířily dojmy ruské drzosti a nedostatku respektu. Ať už byly skutečné důvody ke zrušení jakékoli, vztahy utrpěly vážnou ránu a pravděpodobně nejslibnější okno příležitosti, které se otevřelo v 90. letech, bylo uzavřeno.³⁴

Neschopnost dohodnout se na teritoriálním základě mírové smlouvy zpomalila rozvoj rusko-japonských vztahů i v jiných oblastech a obchod mezi Tokiem a Moskvou v průběhu 90. let klesal.

Z Ruska byly k evidentní frustraci Japonců vyzařovány protichůdné signály. Prezident Jelcin konečně navštívil Tokio v říjnu 1993.³⁵ Dne 13. října byla přijata Tokijská deklarace, která jasně definovala zásady, kterými se má řídit vyjednávání o mírové smlouvě.³⁶ Deklarace byla dále důležitá proto, že v ní prezident Jelcin konečně uznal existenci sporu o jižní Kurily.

Psychologické klima se zlepšilo Jelcinovou omluvou za Stalinovo tvrdé zacházení s japonskými válečnými zajatci na Sibíři. Jelcin byl pod tlakem svých hostitelů, aby znovu potvrdil závazky plynoucí ze smlouvy z roku 1956, aby vrátil dva nejjihnější ze sporných ostrovů a aby potvrdil, že Rusko je dědicem mezinárodních dohod podepsaných Sovětským

³³ Robert H. Donaldson and Joseph L. Noguee, *The Foreign Policy Of Russia: Changing Systems, Enduring Interests*, 4th ed, (Armonk, N.Y.: M.E. Sharpe, 2009), s. 286-288.

³⁴ Kazuhiko Togo, *Japan's Foreign Policy, 1945-2003: The Quest For A Proactive Policy / By Kazuhiko Togo*, 2010, s. 250.

³⁵ Robert H. Donaldson and Joseph L. Noguee, *The Foreign Policy Of Russia: Changing Systems, Enduring Interests*, 4th ed, (Armonk, N.Y.: M.E. Sharpe, 2009), s. 288.

³⁶ Kazuhiko Togo, *Japan's Foreign Policy, 1945-2003: The Quest For A Proactive Policy / By Kazuhiko Togo*, 2010, s. 251.

svazem. Prezident v Tokiu oznámil, že Rusko v blíže neurčené budoucnosti stáhne vojenské jednotky z jižních Kuril (mimo pohraniční jednotky) v souladu s jeho pětistupňovým plánem převedení ostrovů, ale jeho prohlášení bylo v následujícím roce negováno popřením generála Gračova, že by jakékoli ruské jednotky v blízké budoucnosti měly opustit Kurily.

S postupem času a se změnami personálu na klíčových vládních pozicích v Moskvě i Tokiu se objevily známky větší flexibility na obou stranách. Ruský ministr zahraničních věcí Jevgenij Primakov odcestoval do Tokia v listopadu 1996 s nápady na podporu uvolnění rusko-japonských vztahů. Jeho hlavním návrhem bylo odsunutí územního sporu stranou, zatímco by Rusko a Japonsko společně pracovaly na podpoře investic do jižních Kuril. Japonská delegace slíbila, že tento návrh zváží a jako gesto dobré vůle uvolnili 500 milionů dolarů na zvýhodněné půjčky, které byly zmrazeny po dobu 5 let.

Další pokrok byl učiněn, když Jelcin hostil japonského premiéra Rjútara Hašimota na neformálním „víkendů bez kravat“ v listopadu 1997 v sibiřském městě Krasnojarsk. Oba představitelé slíbili, že vyvinou maximální úsilí, aby byla uzavřena mírová smlouva do roku 2000 na základě Tokijské deklarace z roku 1993, v níž Jelcin uznal existenci územního sporu o jižní Kurily.³⁷

Japonsko navrhlo tzv. Hašimoto-Jelcinův plán na posílení hospodářských vztahů, který ruská strana velmi ocenila. Vzhledem k této nové situaci podnikla japonská vláda řadu zásadních iniciativ. V listopadu na zasedání APEC ve Vancouveru se Japonsko ujalo vedení a začlenilo Rusko do této organizace, v únoru 1998 ministr zahraničí Obuči oznámil během své návštěvy Moskvy dalších 1,5 miliardy dolarů nevázané půjčky od Japonské banky pro mezinárodní spolupráci a v dubnu 1998 v Kawaně, kde se uskutečnilo druhé „setkání bez kravat“ (viz příloha č. 3), Hašimoto předložil nový návrh řešení teritoriálního problému, první a jediný koncesní návrh, který Japonsko kdy předložilo od roku 1956, založený na konceptu vymezení hranic mezi ostrovy Etorofu a Uruppu. To byl však vrchol toho, čeho obě země dosáhly za prezidenta Jelcina.

V Rusku vyvolala asijská finanční krize v květnu a srpnu 1998 další ekonomickou krizi a churavé zdraví prezidenta Jelcina oslabilo jeho postavení. V Japonsku selhání Hašimotovy hospodářské politiky vedlo k významné porážce LDP v parlamentních volbách v červenci 1998 a premiér byl nucen rezignovat. Přátelství mezi Hašimotem a Jelcinem, které

³⁷ Robert H. Donaldson and Joseph L. Noguee, *The Foreign Policy Of Russia: Changing Systems, Enduring Interests*, 4th ed, (Armonk, N.Y.: M.E. Sharpe, 2009), s. 289.

dávalo naději na vyřešení územního sporu, tak ustoupilo do pozadí.

Přesto se obě vlády nadále snažily spor vyřešit. Premiér Obuči, který nahradil Hašimota, navštívil Moskvu v listopadu 1998 v naději, že získá kladnou odpověď na Hašimotův návrh z Kawany. Rusko bylo ochotné uzavřít dvě dohody, které by vedly k vymezení území, Japonsko ho však nemohlo přijmout.

V roce 1999 vstoupilo Rusko s nemocným vůdcem do období stagnace. Rovněž jednání o mírové smlouvě se zastavila. Ani návrh z Kawany, ani návrh z Moskvy se nemohl stát základem pro další jednání. Dne 31. prosince 1999 prezident Jelcin oznámil svůj odchod do důchodu a jmenování Vladimíra Putina úřadujícím prezidentem.

3.9 Vývoj územního sporu od nástupu Putina k moci

Vladimír Putin byl zvolen prezidentem v březnu 2000. Jeho úkolem bylo pokračovat v Jelcinově reformní politice s důrazem na pořádek a stabilitu v domácí politice a aktivní zapojení do zahraniční politiky. Ale během prvního roku jeho funkčního období byly jeho vztahy se Spojenými státy i Evropou omezené. Japonsko se však zdálo jako zajímavý cíl jeho zahraniční politiky. Jestli to bylo proto, že viděl nevyužitý potenciál v jeho geopolitické blízkosti, kvůli odkazu prezidenta Jelcina, nebo kvůli judu, kterého se věnoval 20 let, nevíme.

V Japonsku premiér Obuči dostal mrtvici a byl nahrazen Joširó Morim, generálním tajemníkem LDP. Mori si vybral Petrohrad jako své první místo k návštěvě v dubnu 2000. Od té doby se oba vůdci setkali v Okinawě v červenci, v Tokiu v září, Bruneji na okraji APEC setkání v listopadu a Irkutsku v březnu 2001. Takto četná setkání ukazují úsilí na obou stranách překonat dědictví minulosti.

Na návštěvě v Tokiu Putin prohlásil, že považuje Společné prohlášení z roku 1956 za platné, což vyvolalo v Japonsku velké překvapení a žhavou diskuzi v otázce suverenity sporných ostrovů. V závěru komuniké z Irkutsku obě strany potvrdily, že Společné prohlášení je základním právním dokumentem v procesu jednání o mírové smlouvě. Putin také souhlasil s podporou budoucích jednání o úplné normalizaci vztahů mezi oběma státy uzavřením mírové smlouvy a řešením sporu ohledně navrácení ostrovů Etorofu, Kunaširi, Šikotan a Habomajských ostrovů na základě Tokijské deklarace z roku 1993. Nejednoznačnost Společné deklarace z roku 1956 byla konečně odstraněna.

Sedm měsíců po vyjednávání, v dubnu 2001, převzala post ministryně zahraničních věcí Makiko Tanaka, dcera zesnulého předsedy vlády Kakuei Tanaka. Nesouhlas a zmatek po nástupu Makiko do funkce na ministerstvu zahraničí ochromilo mnoho aspektů japonské zahraniční politiky, včetně její ruské politiky.³⁸

Na začátku roku 2003 navštívil premiér Džuničiró Koizumi Moskvu a ruský Dálný východ a dohodl se s Putinem na „akčním plánu“, který požadoval urychlené úsilí vyřešit územní spor. Později ve stejném roce se dohodli na jmenování „rady starších“, která by projednávala spor a předkládala doporučení. Shodou okolností se v tomto zlepšeném klimatu zvýšil i japonský obchod a investice v Rusku. Japonci dále zdůrazňovali, že plného potenciálu vzájemných hospodářských vztahů s Ruskem by bylo možné dosáhnout pouze podepsáním mírové smlouvy. Přestože se ministr zahraničí Lavrov zavázal zvýšit tempo dialogu o této otázce v polovině roku 2004, ruský velvyslanec v Tokiu varoval, že obě strany jsou stále daleko vyřešení územního problému.

Když Putin po pěti letech navštívil Tokio v listopadu 2005, japonské investice představovaly pouze jedno procento z celkových zahraničních investic v Rusku. V demonstračním pokusu o změnu dorazil Putin do Japonska se stočlennou delegací ruských podnikatelů v závěsu a hlavním cílem jeho návštěvy bylo podepsání dohod o japonském financování výstavby dlouho diskutovaného ropovodu, který měl přepravovat ropu ze sibiřských polí poblíž Angarska do Japonského moře.

Během dvou let se obchod mezi Japonskem a Ruskem zdvojnásobil, což potvrzovalo, že neexistence mírové smlouvy není hlavní překážkou pro dobré ekonomické vztahy. V srpnu 2006 se situace vyostřila, když ruské pohraniční strážce zabili člena posádky japonského rybářského člunu, který vplul do vod poblíž jižních Kuril. Následující týden, v gestu označeném ruským ministerstvem zahraničí za provokaci, se třicet devět japonských rybářských člunů přiblížilo ke stejným vodám, než je ruské pobřežní hlídky donutily odplout pryč.

V březnu 2007 se „Rada starších“ rozpustila a prohlásila, že nemá vážné vyhlídky na dosažení dohody.³⁹ Roku 2008 byl zvolen ruským prezidentem Dmitrij Medveděv, který prohlásil, že nechá řešení sporu na budoucím vyjednávání. O čtyři roky později se do funkce

³⁸ Kazuhiko Togo, *Japan's Foreign Policy, 1945-2003: The Quest For A Proactive Policy* / By Kazuhiko Togo, 2010, s. 254-258.

³⁹ Robert H. Donaldson and Joseph L. Noguee, *The Foreign Policy Of Russia: Changing Systems, Enduring Interests*, 4th ed, (Armonk, N.Y.: M.E. Sharpe, 2009), s. 290-292.

prezidenta dostal znovu Vladimir Putin, který slíbil obnovení vyjednávání o uzavření mírové smlouvy. Ve stejném roce se stal japonským premiérem Šinzó Abe, který se ihned následující rok vydal po více jak deseti letech, kdy japonský premiér navštívil Rusko, do Moskvy. S Putinem zde Abe podepsal prohlášení o pokračování ve vyjednávání o budoucnosti sporných ostrovů.

Roku 2016 se mezi prezidentem Putinem a premiérem Abem uskutečnila schůze v Japonsku. Hlavním tématem byla ekonomická spolupráce na sporných ostrovech a mírová smlouva. K domluvě na konkrétním řešení však nedošlo. Další schůze, na které byla diskutována stejná témata a jež opět nevedla k žádným konkrétním výsledkům, se odehrála roku 2017 v Moskvě.⁴⁰

Během let 2018 a 2019 se konala další vyjednávání ohledně sporu. V září roku 2018 navrhl Putin uzavření mírové smlouvy do jednoho roku, a to bez jakýchkoliv podmínek. Od té doby vyjednávání sice pokročila, k uzavření mírové smlouvy však nedošlo, a to i z toho důvodu, že Japonsko odmítlo řešit spor dohodou bez podmínek. Představitelé obou zemí se na konferenci uskutečněné v lednu 2019 shodli, že uzavření mírové smlouvy je nutností, jsou si však vědomi, že za tím stále stojí spousta práce. Putin navíc zdůraznil fakt, že smlouva, která by územní spor urovnala, musí mít podporu ruské společnosti. Reagoval tak na protesty ruských obyvatel, které způsobily obavy z navrácení sporných území Japonsku.⁴¹

V květnu roku 2020 se japonský ministr zahraničí Tošimicu Motegi na tiskové konferenci v Tokiu vyjádřil, že japonská pozice vůči územnímu sporu se nemění. Japonsko stále požaduje všechny čtyři sporné ostrovy a přeje si pokračovat v dalším vyjednávání ohledně mírové smlouvy. Na podzim by měla být vydána modrá kniha, která tuto pozici potvrdí.⁴²

⁴⁰ Michaela Pokorná, "Problematika Kurilských Ostrovů V Rusko-Japonských Vztazích" (Diplomová práce, 2017).

⁴¹ Yoko Hirose, "Japan's Northern Territories V Russia's Kuril Islands: Can The Two Overcome Their Differences And Establish A Peace Treaty?", online, in *Asia And The Pacific Policy Society*, <https://www.policyforum.net/japans-northern-territories-v-russias-kuril-islands/>.

⁴² "Japan's Position On Kuril Islands Remains Unchanged — Top Diplomat", online, in *Tass*, <https://tass.com/world/1159217>.

4 Aspekty bránící vyřešení sporu

4.1 Strategické důvody

Jedním z hlavních důvodů, proč se ani jeden stát nechce čtyř sporných ostrovů vzdát je jejich strategicko-vojenský význam. Mezi dvěma jižními ostrovy, Etorofu a Kunaširi, se nachází úžina vedoucí z Ochotského moře do Tichého oceánu, která během celého roku nezamrzá. Tuto oblast dnes kontroluje ruská armáda, kdyby se jí však zmocnilo Japonsko a tím potažmo Spojené státy, došlo by k zablokování ruské tichomořské flotily a ta by se stala téměř nepoužitelnou.

V případě převodu ostrovů Japonsku by se tedy Rusko dostalo do situace, která by ohrozila jeho bezpečnost. Odříznutí jeho flotily od tichomořských vod by vedlo ke zničení jednoty a integrity ruské vojenské infrastruktury. To by se projevilo především snížením obranyschopnosti ruských strategických jaderných sil, protože ostrovy Etorofu, Kunašir a Šikotan jsou nejvhodnějšími oblastmi pro rozmístění ozbrojených sil, včetně systémů protiraketové obrany.⁴³

Velkým problémem je také skutečnost, že od konce druhé světové války není Japonsko z ruského hlediska suverénním státem v úplném slova smyslu, jelikož stále zůstává pod politickou a vojenskou kontrolou Spojených států amerických. Pokud by tedy došlo k převodu byť jen jednoho ze sporných ostrovů⁴⁴, Japonsko i Spojené státy by jich mohli využít pro rozmístění vlastních vojenských sil v tomto regionu, což by znamenalo taktické vítězství Spojených států v současné konfrontaci mezi těmito dvěma světovými mocnostmi – Spojenými státy a Ruskem.⁴⁵

Systém protiraketové obrany by se navíc mohl v amerických rukách změnit v systém útočný, pokud by byl vybaven raketami Tomahawk. Tato obava v Rusku panuje i proto, že v únoru roku 2017 japonský ministr zahraničních věcí Fumio Kišida prohlásil, že pokud by

⁴³ E.K. Zerizer, “The Problem Of Territorial Belonging Of The Kuril Islands: The Origins Of The Russo-Japanese Conflict And The Possible Solutions”, online, in *Center For Strategic Assessment And Forecast*. http://csef.ru/en/oborona-i-bezopasnost/340/problema-territorialnoj-prinadlezhnosti-kurilskih-ostrovov-istoki-rusko-yaponskogo-konflikta-i-vozmozhnye-varianty-resheniya-8701#_ftn15.

⁴⁴ Lukáš Strašík, “Proč Rusko Neustoupí Ve Sporu O Kurily.”, online, in *Zprávy.tiskali.cz*, <https://zpravy.tiskali.cz/proc-rusko-neustoupi-ve-sporu-o-kurily-296481>.

⁴⁵ E.K. Zerizer, “The Problem Of Territorial Belonging Of The Kuril Islands: The Origins Of The Russo-Japanese Conflict And The Possible Solutions”, online, in *Center For Strategic Assessment And Forecast*. http://csef.ru/en/oborona-i-bezopasnost/340/problema-territorialnoj-prinadlezhnosti-kurilskih-ostrovov-istoki-rusko-yaponskogo-konflikta-i-vozmozhnye-varianty-resheniya-8701#_ftn15.

Japonsko ostrovy získalo, budou se jich závazky plynoucí z bezpečnostní smlouvy uzavřené se Spojenými státy v roce 1951 týkat stejně tak jako zbytku japonského území.⁴⁶

V posledních deseti letech kladlo Rusko větší důraz na strategický význam ostrovů v rámci svých plánů rozvoje ruského Dálného východu. Od roku 2006 Rusko provádí politiky zaměřené na rozvoj této oblasti, což dalo tomuto regionálnímu rozvoji národní priority. V roce 2010 také zahájilo modernizaci své armády ve velkém měřítku.⁴⁷ V rámci toho Moskva usiluje o silnější politiku vůči Kurilským ostrovům. Začala modernizovat vojenské síly přítomné na Kurilském souostroví a investovala do socioekonomického rozvoje ostrovů.⁴⁸

Roku 2015 nainstalovalo Rusko na čtyři sporné ostrovy moderní pobřežní obranné systémy a protiraketové systémy a roku 2017 ruský ministr obrany uvedl, že na ostrovy bude vyslána nová divize armády. Tyto akce jsou důsledkem ruského cíle zvýšit jeho přítomnost v této oblasti a jejich povědomí o měnící se situaci v arktické oblasti.⁴⁹ Tání ledů v Severním ledovém oceánu otevírá průchod pro lodě, což vzbudilo zájem mimo jiné i Číny, která provádí průzkum v Arktidě. Aby se čínské lodě dostaly do Severního ledového oceánu, využívají La Pérousovův průliv a musí se plavit přes Kurilské ostrovy, Paramušir nebo sporné ostrovy Etorofu a Kunašir. Očekává se tedy, že do budoucna budou mít tyto ostrovy ještě větší strategickou důležitost.⁵⁰

4.2 Ekonomické aspekty

Kromě strategických důvodů hrají ve sporu neméně důležitou roli i ekonomické aspekty. Kurily jsou zásobárnou různých minerálů. Mimo jiné se podle geologů nachází na ostrovech bohatá ložiska zlata a stříbra. V oblasti Jižních Kuril se nachází dvě oblasti s ložisky zlaté rudy – jedna na ostrově Etorofu s šestnácti rudnými poli a druhá na ostrově

⁴⁶Lukáš Strašík, “Proč Rusko Neustoupí Ve Sporů O Kurily.”, online, in *Zprávy.tiskali.cz*, <https://zpravy.tiskali.cz/proc-rusko-neustoupi-ve-sporu-o-kurily-296481>.

⁴⁷James D.J. Brown, *Japan, Russia And Their Territorial Dispute: The Northern Delusion*, (Routledge, 2017), s. 57.

⁴⁸Mihoko Kato, “Japan And Russia At The Beginning Of The Twenty-First Century: New Dimension To Maritime Security Surrounding The "Kuril Islands"”, online, *Unisci Discussion Papers* 2013, no. 32 (2013): 205-213, <http://revistas.ucm.es/index.php/UNIS/article/viewFile/44797/42215>.

⁴⁹Céline Pajon, “Coastal Defence Systems And Anti-Ship Missiles”, online, *Russie.Nei.Vissions* 2017, no. 104, https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/pajon_japan_russia_limits_strategic_rapprochement_2017.pdf.

⁵⁰Mihoko Kato, “Japan And Russia At The Beginning Of The Twenty-First Century: New Dimension To Maritime Security Surrounding The "Kuril Islands"”, online, *Unisci Discussion Papers* 2013, no. 32 (2013): 205-213, <http://revistas.ucm.es/index.php/UNIS/article/viewFile/44797/42215>.

Kunaširi s osmi. Rudné pole na severu ostrova Kunaširi je ze všech nejslibnější a poměrně dobře prozkoumané. Odhadem se na pouze na severu Kunaširu nachází 475 tun zlata a 2160 tun stříbra. Rozloha rudných polí na ostrově Etorofu pak činí 800 km² a odhadem se zde nachází 370 tun zlata a 2540 tun stříbra. Kromě zlata a stříbra se na ostrovech nachází i zásoby zinku a mědi v hodnotě necelých 10 miliard dolarů. Dále se na sporných ostrovech nachází zásoby cínu, síry, niklu či olova.⁵¹ Japonsko by tak v případě získání sporných ostrovů získalo jakýsi „zlatý důl“, který by byl schopen řešit problém nedostatku nerostných zdrojů na japonském území. Geotermální potenciál ostrovů by pak mohl být využit k zajištění energetických zásob země, což by umožnilo kompenzovat opuštění od jaderné energie, které japonská vláda oznámila v roce 2011 po nehodě v elektrárně ve Fukušimě.⁵²

Ostrovky mají také velký význam z hlediska rybolovu, což je důležité především pro Japonsko, kde toto odvětví tvoří velkou část jeho ekonomiky. Moře kolem Kuril je na rybolov jedno z nejbohatších na světě - ročně se tu vyloví na půl druhého milionu tun ryb a mořských živočichů.⁵³ Ekonomický potenciál je tedy v současnosti určován také přílehlými námořními oblastmi, včetně ekonomické zóny 200 mil od břehu ostrovů. Celková rozloha ekonomické zóny kolem Jižního Sachalinu a Kurilských ostrovů, které byly převedeny Sovětskému svazu po Jaltě, činí téměř milion km². Na počátku 90. let 20. století byla světová produkce ryb a rybích produktů kolem 70 milion tun, včetně sovětské produkce jež činila 11 milion tun. V tu dobu bylo více než 10 % všech ryb vyloveno právě v mořích kolem Kuril a Sachalinu. Po rozpadu Sovětského svazu a rozvrácení ruské ekonomiky bylo v Rusku v roce 1994 vyloveno 3,4 milionů tun ryb. V souvislosti s tím se drasticky zvýšila důležitost oblasti kolem sporných ostrovů a v současné době je 70-80 % všech výlovů v Rusku uskutečněno právě zde.⁵⁴

⁵¹ Boris Tkachenko, “The Value Of The Economic Potential Of The South Kurile Sub-Region For The National Security Of Russia”, *Asia-Pacific Journal Of Marine Science And Education* 4, no. 2 (2014).

⁵² “The Problem Of Territorial Belonging Of The Kuril Islands: The Origins Of The Russo-Japanese Conflict And The Possible Solutions”, online, in *Center For Strategic Assessment And Forecasts*, http://csef.ru/en/oborona-i-bezopasnost/340/problema-territorialnoj-prinadlezhnosti-kurilskih-ostrovov-istoki-rusko-yaponskogo-konflikta-i-vozmozhnye-varianty-resheniya-8701#_ftn15.

⁵³ Lukáš Strašík, “Proč Rusko Neustoupí Ve Spor O Kurily.”, online, in *Zprávy.tiskali.cz*, <https://zpravy.tiskali.cz/proc-rusko-neustoupi-ve-sporu-o-kurily-296481>.

⁵⁴ Boris Tkachenko, “The Value Of The Economic Potential Of The South Kurile Sub-Region For The National Security Of Russia”, *Asia-Pacific Journal Of Marine Science And Education* 4, no. 2 (2014).

4.3 Nejednoznačnost uzavřených dohod

Nedostatečná specifičnost a nepřesnost uzavřených smluv je jedním z hlavních důvodů, proč se územní spor doposud nepodařilo vyřešit.

K ujednání hranice mezi carským Ruskem a Japonskem došlo v 19. století poprvé až roku 1855, kdy byla uzavřena Šimodská dohoda. Tato dohoda vytyčila hranici mezi těmito dvěma státy mezi ostrovy Uruppu⁵⁵ a Etorofu.

Druhá světová válka však změnila dosavadní poměry. Jaltská dohoda, uzavřená roku 1945, přisuzovala Sovětskému svazu nárok na Jižní Sachalin a Kurily za předpokladu účasti sovětských vojsk ve válce s Japonskem. Přesná hranice Kurilských ostrovů zde však specifikována nebyla a pro Japonce bylo uzavření této smlouvy, o které ani nevěděli, porušením Paktu neutrality z roku 1941. Zabraní ostrovů po uzavření Jaltské dohody bylo tedy z ruského hlediska legitimní, pro Japonsko byl však tento čin porušením mezinárodního práva a tedy neakceptovatelný.

Pro Japonce byla důležitějším dokumentem Postupimská deklarace, ze které vyplývalo, že by Japonsko mělo být vyloučeno z násilně zabraných území. Otázkou však zůstalo, zdali byly Kurilské ostrovy, které Japonci získali výměnou za Sachalin, územím, který byl Japonci násilně zabrán.

Milníkem v řešení územního sporu bylo uzavření Sanfranciské mírové smlouvy roku 1951, přestože tato smlouva problém nevyřešila. Japonci se v ní vzdali nároku na Kurilské ostrovy Sachalin, ale ani tentokrát zde nebyla stanovena územní definice ostrovů. Sovětská delegace ji navíc odmítla podepsat. Stejným neúspěchem skončilo i o pět let později uzavření Společné prohlášení. V něm spolu obě země vyřešily spoustu problémů, kromě toho týkajícího se územního sporu.

Jak bylo již uvedeno v kapitole týkající se vývoje územního sporu, od doby podpisu Společného prohlášení již nedošlo k uzavření žádné významnější smlouvy mezi Sovětským svazem/Ruskou federací a Japonskem a oba státy se odvolávají na tu smlouvu, která je pro ně samotné výhodná a legitimní. V případě Japonska je to Šimodská smlouva z roku 1855, případně Postupimská mírová smlouva a Sanfranciská mírová smlouva. Rusové naopak při vyjednávání ospravedlňují své nároky Jaltskou dohodou.

⁵⁵ Rusky Уруп, anglicky Urup

4.4 Mocenské důvody

Mocenské důvody hrají ve sporu důležitou roli. Rusko jakožto velmoc si nemůže dovolit ztratit ostrovy z toho důvodu, že by tím utrpěla i jeho prestiž. Pro Rusko, jakožto jednoho z vítězů druhé světové války, by se jakýkoliv územní ústupek Japonsku, i v souladu s mezinárodním právem, dal považovat za „kapitulaci“, která podkopává legitimitu postavení Ruska jako velmoci. Pro Japonsko by pak nabytí ostrovů znamenalo obnovu jeho moci z dob před válkou.

Z ruského pohledu by ústupek Japonsku zároveň znamenal ústupek Spojeným státům a mohlo by se stát, že díky spojenectví Japonska se Spojenými státy by se mohla v budoucnu na sporných ostrovech objevit americká základna. V současné době jsou nezamrzající průlivy pod kontrolou ruské armády a možnost, že by se v této oblasti objevily americké základny, které by mohly ohrozit ruskou tichomořskou flotilu, je pro Rusy nepředstavitelná.⁵⁶ Současný japonský premiér Šinzó Abe na tyto obavy reagoval ujištěním, že pokud budou ostrovy předány do rukou Japonců, nevzniknou na nich žádné americké vojenské základny, to však neznamená, že se situace nemůže změnit.

Předání ostrovů by mohlo také vytvořit precedens revize výsledků druhé světové války, což by mohlo být nebezpečné z politického hlediska pro celý svět, jelikož by se o takovou revizi mohlo pokusit více poražených států.⁵⁷

Zároveň by došlo ke zvětšení zóny mezinárodních vod v Ochotském moři, na něž by se nevztahovala ruská jurisdikce. Vlastnictví čtyř ostrovů totiž činí Ochotské moře vnitřním mořem Ruska s právem omezovat rybolov pro Japonce, Korejce i Číňany.

V dnešním politickém klimatu, ve kterém je mírová smlouva považována za klíč k úspěšným bilaterálním vztahům, jen těžko očekávat, že spor o Kurily přestane být pro obě strany horkým tématem. Rusko a Japonsko však sdílejí příliš mnoho společných zájmů, aby existence územního sporu mohla zničit pozitivní stránky vztahu těchto dvou států. Obecná trajektorie mezinárodního politického vývoje ve východní Asii, která se vyznačuje geopolitickým posunem v rovnováze moci k Číně a oslabením Spojených států, přirozeně

⁵⁶ Lukáš Strašík, “Proč Rusko Neustoupí Ve Spor O Kurily.”, online, in *Zprávy.tiskali.cz*, <https://zpravy.tiskali.cz/proc-rusko-neustoupi-ve-sporu-o-kurily-296481>.

⁵⁷ E.K. Zerizer, “The Problem Of Territorial Belonging Of The Kuril Islands: The Origins Of The Russo-Japanese Conflict And The Possible Solutions”, online, in *Center For Strategic Assessment And Forecast*. http://csef.ru/en/oborona-i-bezopasnost/340/problema-territorialnoj-prinadlezhnosti-kurilskih-ostrovov-istoki-russko-yaponskogo-konflikta-i-vozmozhnye-varianty-resheniya-8701#_ftn15.

pohání Japonsko a Rusko k bližší spolupráci. Oba státy budou i nadále udržovat příznivé vztahy v politické, hospodářské, kulturní a jiné rovině, přestože budou nepochybně i nadále vést rozhovory o podpisu mírové smlouvy.

Podle Moskvy musí Japonsko jako poražený stát druhé světové války zaplatit svým územím - podobně jako to muselo udělat Německo. Navíc ústupek by podle Moskvy znamenal nebezpečný precedens, kdy by Japonsko mohlo žádat další území – a to nejen od Ruska.

4.5 Obyvatelstvo ostrovů a veřejné mínění

Dalším často diskutovaným problémem je občanství obyvatel ostrovů, na které by měl být během řešení sporu brán ohled. Na jihu Kuril se sice nachází mnohem větší podíl japonských obyvatel než na severu, stále zde ale ve většině žijí také Ukrajinci, Rusové a jiné národnosti.⁵⁸

Téměř dvě třetiny Rusů si myslí, že byl problém již vyřešen, jeden z deseti Rusů pak tvrdí, že jejich země za ostrovy musela bojovat, aby je získala, nevidí tudíž důvod k jejich navrácení. Dle průzkumu tito lidé nechápou, proč by ostrovy měly být navráceny, považují je za součást Ruska a obávají se, že by takový krok mohl zahájit řetězovou reakci, která by vedla k revizi výsledků druhé světové války.⁵⁹ Předání ostrovů by proto mohlo být začátkem civilního rozdělení v rámci Ruské federace. Nebezpečí by v této situaci představovala nespokojenost nacionalistických skupin, které by mohly předání Kuril Japonska považovat za akt zrady.⁶⁰

Podle průzkumu prováděného v Japonsku je téměř polovina obyvatel pro navrácení nejprve dvou ostrovů a nikoliv hned všech čtyř najednou. 45% obyvatel však uvedlo, že než dojde k urovnání územního sporu, neměla by být podepsána žádná mírová smlouva, zatímco 43% podpořilo podepsání smlouvy bez této podmínky.⁶¹

⁵⁸ Lukáš Strašík, “Proč Rusko Neustoupí Ve Sporů O Kurily.”, online, in *Zprávy.tiskali.cz*, <https://zpravy.tiskali.cz/proc-rusko-neustoupi-ve-sporu-o-kurily-296481>.

⁵⁹ “Overwhelming Majority Of Russians Say No To Concessions On Kuril Islands Dispute”, online, in *Tass*, <https://tass.com/society/1042073>

⁶⁰ E.K. Zerizer, “The Problem Of Territorial Belonging Of The Kuril Islands: The Origins Of The Russo-Japanese Conflict And The Possible Solutions”, online, in *Center For Strategic Assessment And Forecast*. http://csef.ru/en/oborona-i-bezopasnost/340/problema-territorialnoj-prinadlezhnosti-kurilskih-ostrovov-istoki-russko-yaponskogo-konflikta-i-vozmozhnye-varianty-resheniya-8701#_ftn15.

⁶¹ “46% Of Japanese Favor Initial Return Of 2 Islands From Russia”, online, in *Nikkei Asian Review*, <https://asia.nikkei.com/Politics/46-of-Japanese-favor-initial-return-of-2-islands-from-Russia>.

Japonci jako další odůvodnění pro jejich nárok na ostrovy uvádějí, že veškerou infrastrukturu na ostrovech vybudovali oni a Moskva se o ni - stejně jako o tamní obyvatele - nikdy nestarala a nestará. Slibují také, že pokud by získaly ostrovy zpět, nebudou Rusy žijící na ostrovech vyhánět a těm, kdo se rozhodnou dobrovolně odstěhovat, slibuje velké kompenzace.⁶²

⁶² Lukáš Strašík, "Proč Rusko Neustoupí Ve Sporů O Kurily.", online, in *Zprávy.tiskali.cz*, <https://zpravy.tiscali.cz/proc-rusko-neustoupi-ve-sporu-o-kurily-296481>.

Závěr

Již od roku 1945 se nepodařilo Japonsku a Ruské federaci (dříve Sovětskému svazu) uzavřít mírovou smlouvu a vyřešit tak územní spor o čtyři ostrovy na jihu Kurilského řetězce. Po uzavření Šimodské smlouvy roku 1855, která jasně vymezovala hranice mezi carským Ruskem a Japonskem mezi ostrovy Uruppu a Etorofu, přišla o 90 let později druhá světová válka, která vše změnila. Jaltská dohoda, uzavřena mezi představiteli Velké trojky, umožňovala Sovětskému svazu zabránit Kurilským ostrovům v případě, že Sověti vyhlásí válku Japonsku. Japonci však tuto smlouvu nepodepsali a její obsah odmítají. Stejně tak Rusové nepodepsali San Franciskou mírovou smlouvu z roku 1951, na kterou se odvolávají Japonci. Od té doby se spor nepodařilo vyřešit žádnou jinou mírovou smlouvou.

Neexistence mírové smlouvy mezi Ruskou federací a Japonskem je výsledkem neústupnosti obou států. Aspekty, které brání vyřešení sporu, jsou jak strategicko-vojenského charakteru, tak mocenského a ekonomického rázu. Velkým problémem je také nejednoznačnost již uzavřených dohod, které nikdy přesně nevymezily hranici Kurilských ostrovů, či je jeden ze zmíněných států nepodepsal či přímo odsoudil. Svoji roli hraje i veřejné mínění v obou zemích.

Hypotéza, která předpokládala, že se územní spor doposud nepodařilo vyřešit kvůli strategicko-vojenskému významu ostrovů a nejednoznačnosti již uzavřených dohod, se potvrdila pouze částečně. Kromě strategicko-vojenského významu, který opravdu hraje nejdůležitější roli v neústupnosti obou států, nesmí být přehlíženy také ekonomické, mocenské a další důvody. Mezi ostrovy vede úžina vedoucí z Ochotského moře do Tichého oceánu, která je pro Rusko ze strategického hlediska důležitá z toho důvodu, že by v případě převodu ostrovů Japoncům došlo k odříznutí ruské flotily od tichomořských vod. Kromě tohoto strategického aspektu je také fakt, že se na ostrovech nachází zásoby stříbra, zlata, mědi, zinku a jiných kovů. Důležité je i moře kolem Kuril a Sachalinu, které je jedno z nejbohatších na světě co se týče rybolovu. Dalším důvodem je také skutečnost, že si Rusko nemůže dovolit ztratit žádné ze svého území, jelikož by tím jako světové velmoci utrpěla jeho prestiž. Rusové si jsou také vědomi, že by ostrovů mohli využít i Spojené a postavit na sporných ostrovech své vojenské základny, které by pro ně byly v případě konfliktu velkou výhodou. Posledním zmíněným aspektem je veřejné mínění. Podle ruských zdrojů je ruská společnost a ruští obyvatelé Kurilských ostrovů proti převodu ostrovů Japonsku, což ještě více ztěžuje japonské úsilí ostrovy získat.

Summary

Since 1945, Japan and the Russian Federation (formerly the Soviet Union) have failed to conclude a peace treaty and to resolve a territorial dispute over four islands in the Lesser Kuril Chain. After the conclusion of the Treaty of Shimoda in 1855, which clearly defined the border between Tsarist Russia and Japan between the islands of Uruppu and Etorofu. 90 years later came the World War II and everything changed. The Yalta agreement, concluded by the Big Three, allowed the Soviet Union to take the Kuril Islands if the Soviets declared war on Japan. However, the Japanese have not signed the agreement and rejected its contents. Likewise, the Russians did not sign the 1951 San Francisco Peace Treaty, which was important for the Japanese. Since then, no other peace treaty has been concluded.

The absence of a peace agreement between the Russian Federation and Japan is the result of the intransigence of both countries. The aspects that prevent the resolution of the dispute are of a strategic-military nature and of power and economic nature. Another major problem is the ambiguity of the agreements that were already concluded, which never precisely delimited the borders of the Kuril Islands. Public opinion in both countries also play its role in the dispute.

The hypothesis, which assumed that the territorial dispute had not yet been resolved due to the strategic-military importance of the islands and the ambiguity of already concluded agreements, was only partially confirmed. In addition to the strategic-military importance, which really plays the most important role in the intransigence of both states, economic, power and other reasons must not be overlooked. Between the islands there is a strait leading from the Okhotsk Sea to the Pacific Ocean, which is strategically important for Russia, because if the islands were transferred to the Japanese, the Russian fleet would be cut off from the Pacific waters. In addition to this strategic aspect, there is also the fact that there are reserves of silver, gold, copper, zinc and other metals on the islands. Very important are also the waters around the Kuril Islands and Sakhalin, which is one of the richest in the world in terms of fishing. Another reason is the fact that Russia cannot afford to lose any of its territory, as it would suffer its prestige as a world superpower. The Russians are also aware that the United States could use the islands to build there its military bases, which would be a great advantage in case of a conflict. The last aspect mentioned is the public opinion. According to Russian sources, Russian society and Russian inhabitants of the Kurile Islands

are opposed to the transfer of the islands to Japan, which makes Japan's efforts to acquire the islands even more difficult.

Použitá literatura

Literatura

1. Donaldson, Robert H., and Joseph L. Noguee. *The Foreign Policy Of Russia: Changing Systems, Enduring Interests*. 4th ed, Armonk, N.Y.: M.E. Sharpe, 2009.
2. Togo, Kazuhiko. *Japan's Foreign Policy, 1945-2003: The Quest For A Proactive Policy / By Kazuhiko Togo*, 2010.
3. Bukh, Alexander. *Japan's National Identity And Foreign Policy: Russia As Japan's 'Other' By Alexander Bukh*, Routledge, 2010.
4. Brown, James D.J. *Japan, Russia And Their Territorial Dispute: The Northern Delusion*, Routledge, 2017.
5. Reischauer, Edwin, and Albert Craig. *Dějiny Japonska*, Praha: Lidové noviny, 2000.
6. Williams, Brad. *Resolving The Russo-Japanese Territorial Dispute: Hokkaido-Sakhalin Relations*, Routledge, 2011.
7. Tkachenko, Boris. "The Value Of The Economic Potential Of The South Kurile Sub-Region For The National Security Of Russia". *Asia-Pacific Journal Of Marine Science And Education* 4, no. 2 (2014).
8. Lee, Seokwoo. "Towards A Framework For The Resolution Of The Territorial Dispute Over The Kurile Islands". *Boundary And Territory Briefing* 3, no. 6 (2001).
9. Testaverde, Salvatore. "Shortfin Squid, *Illex Illecebrosus*, Attacks On Trawl-Captured Fish". *Marine Fisheries Review* 39, no. 12 (1997).
10. Kimura, Hiroshi. *Japanese-Russian Relations Under Brezhnev And Andropov*, New York: Routledge, 2015.
11. Štěpán, Jan. "Realistická Alternativa? Spor O Kurily". *Mezinárodní Vztahy* 36, no. 4 (2001): 39-55.

Internetové články

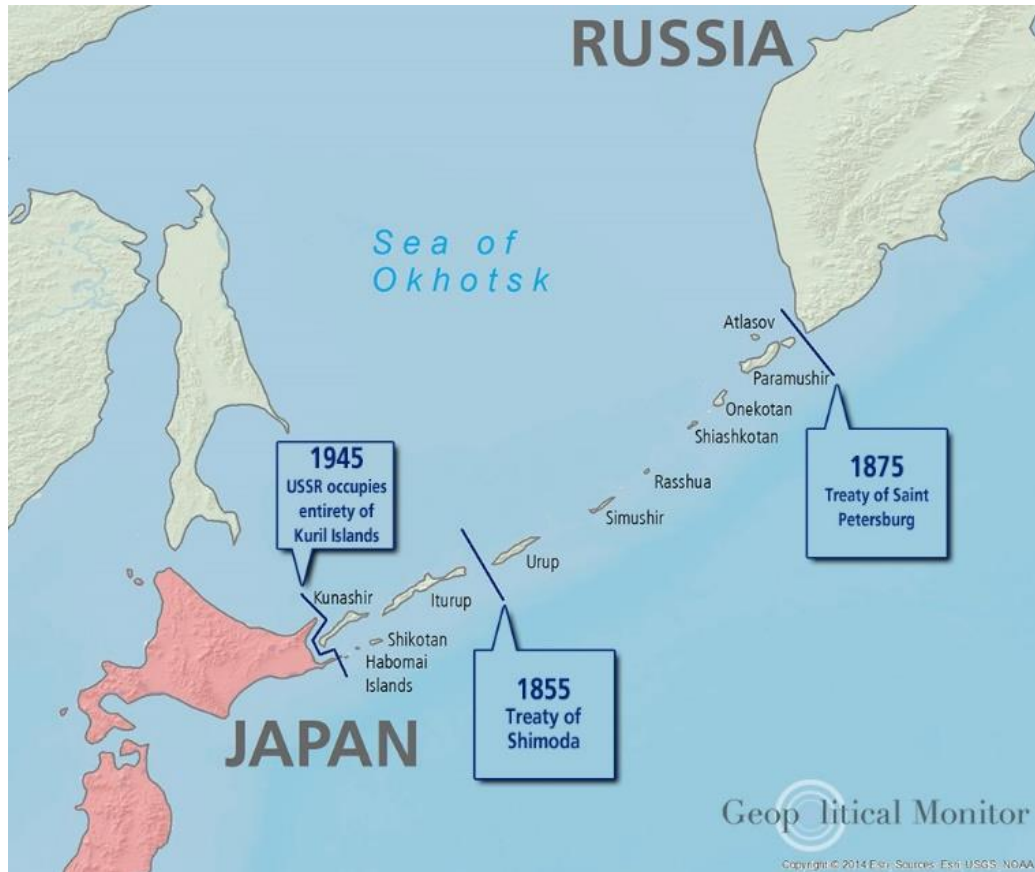
1. Zerizer, E.K. "The Problem Of Territorial Belonging Of The Kuril Islands: The Origins Of The Russo-Japanese Conflict And The Possible Solutions". Online. In *Center For Strategic Assessment And Forecasts*. <http://csef.ru/en/oborona-i->

- bezopasnost/340/problema-territorialnoj-prinadlezhnosti-kurilskih-ostrovov-istoki-russko-yaponskogo-konflikta-i-vozmozhnye-varianty-resheniya-8701.
2. Korzhov, Nikolay. “The Kurils: A Difficult Life On The Disputed Islands”. Online. In *Aljazeera*. <https://www.aljazeera.com/indepth/features/2016/12/kurils-difficult-life-disputed-islands-161215105806870.html>.
 3. McCarthy, Terry. “Ainu People Lay Ancient Claim To Kurile Islands: The Hunters And Fishers Who Lost Their Land To The Russians And Japanese Are Gaining The Confidence To Demand Their Rights, Reports Terry Mccarthy”. Online. In *Independent*. <https://www.independent.co.uk/news/world/ainu-people-lay-ancient-claim-to-kurile-islands-the-hunters-and-fishers-who-lost-their-land-to-the-1552879.html>.
 4. “Why The Kuril Islands Are So Important”. Online. In *The Week*. <https://www.theweek.co.uk/99131/why-the-kuril-islands-are-so-important>.
 5. “Kuril Islands”. Online. In *New World Encyclopedia*. https://www.newworldencyclopedia.org/entry/Kuril_Islands.
 6. deVillafranca, Richard. “Japan And The Northern Territories Dispute: Past, Present, Future”. Online. *Asian Survey* 33, no. 6: 611. www.jstor.org/stable/2645009.
 7. Kato, Mihoko. “Japan And Russia At The Beginning Of The Twenty-First Century: New Dimension To Maritime Security Surrounding The "Kuril Islands"”. Online. *Unisci Discussion Papers* 2013, no. 32 (2013): 205-213. <http://revistas.ucm.es/index.php/UNIS/article/viewFile/44797/42215>.
 8. Pajon, Céline. “Coastal Defence Systems And Anti-Ship Missiles”. Online. *Russie.Nei.Vissions* 2017, no. 104. https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/pajon_japan_russia_limits_strategic_rapprochement_2017.pdf.
 9. “Japan’s Position On Kuril Islands Remains Unchanged — Top Diplomat”. Online. In *Tass*. <https://tass.com/world/1159217>.
 10. “46% Of Japanese Favor Initial Return Of 2 Islands From Russia”. Online. In *Nikkei Asian Review*. <https://asia.nikkei.com/Politics/46-of-Japanese-favor-initial-return-of-2-islands-from-Russia>.
 11. “Overwhelming Majority Of Russians Say No To Concessions On Kuril Islands Dispute”. Online. In *Tass*. <https://tass.com/society/1042073>.

12. "The Cairo Declaration," November 26, 1943, History and Public Policy Program Digital Archive, Foreign Relations of the United States, Diplomatic Papers, The Conferences at Cairo and Tehran, 1943 (Washington, DC: United States Government Printing Office, 1961), 448-449.
<https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/122101>
13. "San Francisco Conference". Online. In *Oxford Reference*.
<https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/oi/authority.20110803100440594>.
14. Pokorná, Michaela. "Problematika Kurilských Ostrovů V Rusko-Japonských Vztazích", Diplomová práce, 2017.
15. Hirose, Yoko. "Japan's Northern Territories V Russia's Kuril Islands: Can The Two Overcome Their Differences And Establish A Peace Treaty?". Online. In *Asia And The Pacific Policy Society*. <https://www.policyforum.net/japans-northern-territories-v-russias-kuril-islands/>.

Přílohy

Příloha č.1: Rozdělení Kurilských ostrovů po Šimodské smlouvě 1855, dále po dohodě ze Saint Petěrburgu v roce 1875 a po roce 1945

Zdroj: <https://www.geopoliticalmonitor.com/abes-kuril-gamble-why-russia-will-never-return-the-islands/>

Příloha č. 2: Japonský premiér Šigeru Jošida při podpisu Sanfranciské mírové smlouvy roku 1951

Zdroj: <https://alchetron.com/Treaty-of-San-Francisco>

Příloha č. 3: Japonský premiér Hašimoto a ruský prezident Jelcin během „setkání bez kravat“ v Kawaně 19. dubna 1998

Zdroj: https://www.rbth.com/multimedia/history/2016/11/16/5-cities-with-a-russia-japan-historical-connection_647833

Seznam příloh

Příloha č.1: Rozdělení Kurilských ostrovů po Šimodské smlouvě 1855, dále po dohodě ze Saint Petěrburgu v roce 1875 a po roce 1945 (mapa)

Příloha č. 2: japonský premiér Šigeru Jošida při podpisu Sanfranciské mírové smlouvy roku 1951 (obrázek)

Příloha č. 3: japonský premiér Hašimoto a ruský prezident Jelcin během „setkání bez kravat“ v Kawaně 19. dubna 1998 (obrázek)

TEZE BAKALÁŘSKÉ PRÁCE	
Jméno:	Pavčina Řihová
E-mail:	lilirihova@gmail.com
Studijní obor:	Mezinárodní teritoriální studia
Semestr a školní rok zahájení práce:	ZS 2019/2020
Semestr a školní rok ukončení práce:	LS 2019/2020
Vedoucí bakalářského semináře:	PhDr. Oldřich Tůma, Ph.D.
Vedoucí práce:	Mgr. Karel Svoboda, Ph.D.
Název práce:	Rusko-japonský spor o Kurily
Charakteristika tématu práce (max. 10 řádek):	Bakalářská práce se zabývá územním sporem mezi Sovětským svazem (později Ruskou federací) a Japonskem o čtyři nejjižnější ostrovy Kurilského souostroví Šikotan, Kunašir, Etorofu a Habomajské ostrovy, které Japonci označují jako „Severní teritoria“. Od konce druhé světové války tyto ostrovy de facto patří Ruské federaci. Spor se doposud nepodařilo vyřešit žádnou mírovou smlouvou, i když se jím mnohé smlouvy v historii zabývaly. Obě strany sporu se prou o nárok na tato území, přičemž oba státy argumentují odlišnými dohodami a problematiku interpretují jiným způsobem. Spor o Kurilské ostrovy je největší překážkou v úplném vyrovnání poválečných vztahů mezi oběma státy a má negativní dopad na rozvoj vzájemných ekonomických i politických vztahů.
Zdůvodnění úprav a změn tématu od zadání projektu do odevzdání práce (max. 10 řádek):	Téma mé práce se od zadání projektu nezměnilo. Změnila a proházela jsem kapitoly, aby práce dávala větší smysl a zahrnovala vše důležité. Přidala jsem více podkapitol pro přehlednost a rozhodla jsem se, že se nebudu blíže věnovat původnímu obyvatelstvu Ainu, jelikož na toto téma by mohla být napsána práce sama o sobě.
Struktura práce (hlavní kapitoly obsahu):	<p>Úvod</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Definice sporu 2. Charakteristika území 3. Vývoj územního sporu <ol style="list-style-type: none"> 3.1 Vývoj územní otázky v 19. století 3.2 Druhá světová válka 3.3 Sanfranciská mírová smlouva 3.4 Chruščovova vláda: Společné prohlášení 1956 a Memorandum z roku 1960 3.5 Návštěva premiéra Tanaky v Moskvě 3.6 Politické napětí ve druhé polovině 70. let 3.7 80. léta: nástup Gorbačova a rozpad Sovětského svazu 3.8 Jelcinovo Rusko 3.9 Vývoj územního sporu od nástupu Putina k moci 4. Aspekty bránící vyřešení sporu <ol style="list-style-type: none"> 4.1 Strategické důvody 4.2 Ekonomické aspekty 4.3 Nejednoznačnost uzavřených dohod

4.4 Mocenské důvody

4.5 Obyvatelstvo ostrovů a veřejné mínění

Závěr

Prameny a literatura (výběrová bibliografie, max. 30 hlavních titulů):

Togo, Kazuhiko. *Japan's Foreign Policy, 1945-2009: The Quest For A Proactive Policy* / By Kazuhiko Togo, 2010.

Bukh, Alexander. *Japan's National Identity And Foreign Policy: Russia As Japan's 'Other'* By Alexander Bukh, Routledge, 2010.

Brown, James D.J. *Japan, Russia And Their Territorial Dispute: The Northern Delusion*, Routledge, 2017.

Williams, Brad. *Resolving The Russo-Japanese Territorial Dispute: Hokkaido-Sakhalin Relations*, Routledge, 2011.

Donaldson, Robert H., and Joseph L. Noguee. *The Foreign Policy Of Russia: Changing Systems, Enduring Interests*. 4th ed, Armonk, N.Y.: M.E. Sharpe, 2009.

Tkachenko, Boris. "The Value Of The Economic Potential Of The South Kurile Sub-Region For The National Security Of Russia". *Asia-Pacific Journal Of Marine Science And Education* 4, no. 2 (2014).

Zerizer, E.K. "The Problem Of Territorial Belonging Of The Kuril Islands: The Origins Of The Russo-Japanese Conflict And The Possible Solutions". Online. In *Center For Strategic Assessment And Forecasts*. <http://csef.ru/en/oborona-i-bezopasnost/340/problema-territorialnoj-prinadlezhnosti-kurilskih-ostrovov-istoki-russko-yaponskogo-konflikta-i-vozmozhnye-varianty-resheniya-8701>.

"Japan's Position On Kuril Islands Remains Unchanged — Top Diplomat". Online. In *Tass*. <https://tass.com/world/1159217>.

Lee, Seokwoo. "Towards A Framework For The Resolution Of The Territorial Dispute Over The Kurile Islands". *Boundary And Territory Briefing* 3, no. 6 (2001).

Štěpán, Jan. "Realistická Alternativa? Spor O Kurily". *Mezinárodní Vztahy* 36, no. 4 (2001): 39-55.

"The Cairo Declaration," November 26, 1943, History and Public Policy Program Digital Archive, Foreign Relations of the United States, Diplomatic Papers, The Conferences at Cairo and Tehran, 1943 (Washington, DC: United States Government Printing Office, 1961), 448-449. <https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/122101>.

Podpis studenta a datum

Pavčina Říhová 22.7.2020

Schváleno

Datum

Podpis

Vedoucí práce

Vedoucí bakalářského semináře

Garant oboru